

BIJLAGEN ONDERZOEKSRAPPORT

Omgaan met dreigend en destructief gedrag, hoe doe je dat?

**Onderzoek naar praktische handvatten voor begeleiders werkzaam in
een residentiële instelling voor kinderen met een verstandelijke en/of
meervoudige beperking**

MARLOT HORSTMAN & DERYA COSKUN
HOGESCHOOL VAN ARNHEM EN NIJMEGEN
500968 & 501178

Inhoudsopgave

Bijlage 1.	Event- Sampling Schema	3
Bijlage 2.	ABC- Schema	6
Bijlage 3.	Balansmodel	15
Bijlage 4.	Beroepsprofiel	18
Bijlage 5.	Diepte- interview	20
Bijlage 6.	Enquête	21
Bijlage 7.	Horizontale vergelijking	23
Bijlage 8.	Statistische weergave	25
Bijlage 9.	Kwaliteitshandvest Siza	28
Bijlage 10.	Transcripties diepte- interviews	31
Bijlage 11.	Begripsafbakening	44

Welk gedrag wordt doelgericht waargenomen?	Wat is de naam van het kind ?	Op welk tijdstip begint het gedrag?	Op welk tijdstip eindigt het gedrag?	Waar speelt het gedrag zich af ?	Hoe vaak laat het kind het gedrag achter elkaar zien?
<p>Het meisje zit op een stoel. Ze kijkt naar de televisie. Ineens gooit ze zichzelf naar achteren. Haar hoofd botst tegen de rand van een houten Ze herhaalt deze bewegingen 5 keer achter elkaar.</p>	<p>In verband met privacy moeten we de naam van het kind afkorten. Kind Z.</p>	<p>Om 14 u 15 min.</p>	<p>Om 14 u 21 min.</p>	<p>Op de groep, de Blauwe Hoogte. Alle aanwezige kinderen zitten in een kring en kijken tv.</p>	<p>De eerste keer laat kind Z. het gedrag 5 keer achter elkaar zien. Na 1 minuut herhaalt het gedrag, nu 6 keer.</p>
<p>Een cliënt met epilepsie aanvallen gaat op een houtenblok staan. Het houtenblokje heeft ongeveer een hoogte van 40 cm.</p>	<p>In verband met privacy moeten we de naam van het kind afkorten. Kind J.</p>	<p>Om 14 u 30 min.</p>	<p>Om 14 u 31 min.</p>	<p>Op de groep, de Blauwe Hoogte. Bij de ingang van de groep.</p>	<p>1 keer. Begeleider signaleert het gedrag en trekt kind J. naar beneden.</p>

Event- Sampling schema

Maandag 4 mei 2015

Welk gedrag wordt doelgericht waargenomen?	Wat is de naam van het kind ?	Op welk tijdstip begint het gedrag?	Op welk tijdstip eindigt het gedrag?	Waar speelt het gedrag zich af ?	Hoe vaak laat het kind het gedrag achter elkaar zien?
<p>Knijpen, krabben en vastgrijpen</p> <p>(Haren, borsten, gezicht, buik van begeleiders).</p>	<p>In verband met privacy wordt de naam van het meisje afgekort. Kind L.</p>	<p>11 u 10 min</p>	<p>11 u 40 min</p>	<p>Op de groep, de Schaarsberg.</p>	<p>Achter elkaar 3 keer. Vervolgens een minuut later nog een keer. En zo herhaalt het gedrag. Zodra er een begeleider naast haar komt staan, dan trekt ze die begeleider naar zich toe, begint ze met knijpen en krabben.</p>
<p>Gooien met een potlood.</p>	<p>In verband met privacy redenen wordt de naam van het meisje afgekort. Meisje E.</p>	<p>11 u 25 min</p>	<p>11 u 30 min.</p>	<p>Op de groep, de Schaarsberg.</p>	<p>Meisje E. gooit 2 keer met potlood, waarop begeleider aangeeft: Laatste waarschuwing, anders mag je morgenochtend mama niet spreken.</p>

Te dichtbij komen bij de begeleider en het gezicht likken.	In verband met privacy redenen wordt de naam van het meisje afgekort. Meisje E.	11 u 32 min	11 u 32 min.	Op de groep, de Schaarsberg.	Meisje E. gaat bij begeleider op schoot zitten en likt het gezicht van begeleider.
Twee kinderen hebben een meningsverschil, dit loopt uit de hand. Beide kinderen gaan elkaar slaan en schoppen.	In verband met privacy redenen worden de namen van de kinderen afgekort. Kind 1 en Kind 2.	12 u 40 min	12 u en 50 min	Op de groep, het Groene erf.	Zowel het verbale als het fysieke gedrag hebben samen 10 minuten geduurd.
Met een smeer mes snij bewegingen maken op eigen hand.	In verband met privacy redenen worden de namen afgekort. Kind M.	12 u 28 min.	12 u 30 min.	Op de groep, aan tafel bij het Groene erf, tijdens het lunchen.	In totaal heeft kind M. 2 keer dit gedrag laten zien, waarvan iedere poging bestaat uit 5 bewegingen. Dus in totaal 10 bewegingen.
Tegen de eettafel slaan met voeten.	In verband met privacy redenen worden de namen afgekort. Kind E.	12 u 35 min	12 u 36 min	Op de groep, aan tafel bij het Groene erf, tijdens het lunchen.	3 keer.

A. GEBEURTENIS	B. GEDRAG	AANPAK BEGELEIDER	C. GEVOLG
Begeleider X is cliënt Y aan het verschonen.	Client Y werkt niet mee, hij vertoont tegenstrubbelingen: Benen naar elkaar toe, afweren met handen en verheft zijn stem.	<p>Begeleider X corrigeert het gedrag een aantal keer, maar tevergeefs.</p> <p>Begeleider verlaat de ruimte. Cliënt Y blijft alleen in de kamer.</p> <p>Begeleider wacht 1 a 2 minuten op de gang</p>	Begeleider komt terug. Client Y vertoont geen tegenstrubbelingen tijdens het verschonen.

A. GEBEURTENIS	B. GEDRAG	AANPAK BEGELEIDER	C. GEVOLG
Een van de kinderen op de groep luistert niet naar de begeleider.	Het kind zit in een hoekje en wil niet naar zijn slaapkamer. Kind maakt 'gemene' opmerkingen naar begeleider toe.	<p>Begeleider hanteert de volgende aanpak:</p> <p>" Oke, dan bel ik mama nu op en zeg tegen haar dat ze jou niet moeten ophalen. Dus morgen blijf je hier"</p>	Kind verandert van mimiek (kijkt emotioneel) en gaat naar zijn kamer.

Conclusies observaties ABC-schema

Op maandag 23 maart zijn twee gebeurtenissen geobserveerd. Hierin vertoonden kinderen dreigend en destructief gedrag naar begeleiders toe. In gebeurtenis 1 kiest de desbetreffende begeleider er voor om even uit de situatie te stappen. Ze laat het kind alleen achter in de ruimte. Als we het BIA schema bestuderen (staat beschreven in het literatuur onderzoek) dan maakt begeleider X een inschatting van haar eigen handelen. Op de vraag: "Hoeveel denk je zelf nog aan te kunnen?" geeft ze het antwoord dat haar grens is bereikt. Ze moet even uit de situatie om te voorkomen dat de situatie gaat escaleren. Even later komt ze terug en pakt ze haar werkzaamheden weer op. Deze keer wel met succes.

Gebeurtenis 2 analyseren we aan de hand van de methode de-escalatie (literatuuronderzoek). Kind X wil niet luisteren. Begeleider kiest er voor om onvriendelijke en/of pijnlijke opmerkingen te maken:

"Oke, dan bel ik mama nu op en zeg tegen haar dat ze jou niet moeten ophalen. Dus morgen blijf je hier". Volgens de methode de-escalatie moet je dit gedrag juist niet doen.

ABC- SCHEMA

Maandag 29 maart 2015

A. GEBEURTENIS	B. GEDRAG	AANPAK BEGELEIDER	C. GEVOLG
<p>Begeleider X staat alleen op de groep. Er zijn 4 kinderen aanwezig. Kind Y gaat bij de begeleider op schoot zitten en claimt zich aan de begeleider. Continu zoekt het kind nabijheid bij de begeleider. Als de begeleider haar aandacht moet verdelen, dan vertoont Kind Y ongewenst gedrag.</p>	<p>Ze gaat huilend op de grond zitten. Ze kan niet verwoorden waar ze behoefte aan heeft. Ze geeft geen gehoor aan wat de begeleider zegt. Als ze begeleider haar wil troosten, begint ze met afweren.</p> <p>Dit gedrag vertoont Kind Y vaker op de groep. Uit gesprek met de begeleider komt naar voren dat ze altijd aandacht en nabijheid zoekt bij de begeleiders. Bij te weinig aandacht gaat kind Y op de grond zitten, huilen en/of slaan.</p>	<p>Begeleider X wil het kind troosten en nabijheid bieden.</p> <p>Dit doet ze zowel fysiek als verbaal.</p>	<p>In eerste instantie blijf het kind hangen in haar gedrag. Ze huilt, blijft op de grond zitten.</p> <p>Naarmate verandert dit gedrag en gaat ze op schoot zitten bij de begeleider.</p> <p>Begeleider X moet op dat moment de andere kinderen minder aandacht geven.</p>

ABC- SCHEMA

Maandag 29 maart 2015

A. GEBEURTENIS	B. GEDRAG	AANPAK BEGELEIDER	C. GEVOLG
<p>R. heeft een verstandelijke en een meervoudige beperking. Hij zit in een rolstoel, kan nauwelijks praten en heeft continu aandacht nodig.</p> <p>R. heeft nieuwe schoenen gekregen van zijn moeder. Moeder is ook aanwezig op de groep.</p> <p>R. vertoont tegengedrag als van hem wordt verwacht om zijn nieuwe schoenen aan te trekken.</p>	<p>Hij blijft op zijn stoel zitten en werkt niet mee.</p> <p>Ook hoor je hem mopperen , al kunnen de aanwezigen niet verstaan wat hij zegt.</p>	<p>Begeleider en moeder hebben besloten om toch zijn schoenen te verwisselen. R. wordt door moeder vastgehouden en begeleider verwisselt zijn schoenen.</p> <p>R. begint met 'slaan' op de rug en schouders van de begeleider.</p>	<p>R. heeft zijn schoenen aan. Hij moet even kalmeren.</p> <p>Moeder en begeleider laten R. met rust.</p>

A. GEBEURTENIS	B. GEDRAG	AANPAK BEGELEIDER	C. GEVOLG
<p>Op de groep zijn er 5 kinderen aanwezig.</p> <p>Marlot en Derya komen binnen. Derya krijgt meteen een knuffel van D.</p>	<p>D. gaat bij een ander kind op de groep, een meisje in een rolstoel ,staan.</p> <p>Hij begint met kussen. Het meisje krijgt op haar gezicht kusjes van D.</p> <p>Dit meisje kan niet praten maar aan haar mimiek kunnen we een glimlach zien.</p>	<p>De begeleider signaleert dit gedrag maar zegt er niets van.</p>	<p>D. komt terug en begint opnieuw met kussen.</p> <p>Niet alleen het gezicht, maar ook op de nek en schouders. Vervolgens gaat D. met zijn hoofd tegen de borsten van het meisje leunen.</p>

Conclusies observaties ABC-schema

Op maandag 29 maart zijn drie gebeurtenissen geobserveerd. Gebeurtenis 1 is volgens begeleiders een vaker voorkomend probleem. Tijdens de diepte- interviews hebben meerdere begeleiders aangegeven dat Kind Y. continu nabijheid en aandacht zoekt bij begeleiders. Bij te weinig aandacht vertoont ze dreigend en destructief gedrag. Iedere begeleider gaat hier op een andere manier mee om. Enkele begeleiders geven haar continu aandacht en weer andere begeleiders negeren haar in dergelijke situaties.

Begeleider L. (tijdens een diepte- interview) heeft aangegeven dat ze vaker problemen ervaart met dit kind. Zij heeft ook het vermoeden dat dit kind een hechtingsproblematiek heeft. Wij hebben naar aanleiding van de observatie en het diepte-interview nader onderzoek gedaan over de hechtingstheorie. Als we haar gedragingen voor ogen houden en de hechtingstheorie bestuderen, dan zien we kenmerken van het angstig- ambivalent hechtingspatroon. Volgens Feldman (2009) *vertonen kinderen met een angstig-ambivalent hechtingspatroon een combinatie van positieve en negatieve reacties. Ze lijken nerveus al voordat hun hechtingsfiguur de ruimte verlaat, en als ze inderdaad weggaat, raken ze zeer gestresst. Maar als het hechtingsfiguur terugkomt vertonen ze ambivalente reacties; ze proberen haar nabijheid te zoeken maar gaan ook slaan en schoppen (p.223).*

Nou verlaat de begeleider niet zozeer de ruimte, waardoor we dat gedeelte kunnen uitsluiten. Echter kind Y. krijgt wel minder aandacht, waardoor ze geen nabijheid kan zoeken bij de begeleider. Vervolgens gaat ze dreigend en destructief gedrag vertonen. Op dat moment krijgt ze wel aandacht van begeleider. Alleen kind Y reageert hier op een ambivalente manier. Het vermoeden (hechtingsproblematiek) van begeleider L. kan kloppen. Dit verklaart dan ook de aanleiding van het gedrag. Echter hiervoor is nader onderzoek vereist, aangezien er niets in haar dossier staat.

Bij gebeurtenis 2 zien we dat kind R. onder dwang van moeder en begeleider zijn nieuwe schoenen moet aantrekken. Dit gebeurt in het bij zijn van andere kinderen en begeleiders (inclusief stagiaires). Als we in het literatuuronderzoek de methode de-escalatie bestuderen, dan zien we dat R. in gecommandeerd wordt om zijn schoenen te verwisselen (zijn wens en behoefte wordt niet meegenomen). Moeder wil dat hij zijn nieuwe schoenen aantrekt. Commanderen is volgens deze methode niet het juiste middel, want zo kan het gedrag escaleren. Dit gebeurt ook geleidelijk. Kind vertoont dreigend en destructief gedrag, waardoor begeleider ook moet ingrijpen. Vervolgens gaan moeder en begeleider samen de schoenen verwisselen. Als we de aanvullende tips raadplegen dan zou moeder en/of begeleider er voor kunnen kiezen om R. uit de situatie te halen. *“ Verander de directe omgeving, dit werkt vooral als iets in de directe omgeving het gevoel van boosheid bij de persoon stimuleert (Stoffelen, 2008) ”* De omgeving kan een aanleiding zijn voor het gedrag van R. Wellicht wilde hij niet in het bij zijn van de omgeving zijn schoenen verwisselen.

In gebeurtenis 3 zien we seksuele en intimiderende uitingen naar begeleider en andere kinderen toe. Begeleider signaleert dit gedrag van kind D. maar kiest er voor om niet in te grijpen. In deze gebeurtenis zien we niet zo zeer een agressieve uiting, maar wel een kind, dat geregeld dit soort uitingen vertoont (naar aanleiding van gesprekken met begeleiders kunnen we dit bevestigen). Kind D. wordt voor dit gedrag niet gecorrigeerd, waardoor hij zich blijft claimen aan begeleiders en kinderen. Hier zit wel een verschil in. Bij begeleiders blijft het bij een knuffel geven. Bij kinderen kan hij naast knuffels geven ook kussen en aanraken. De aanleiding kunnen wij tijdens de observaties moeilijk achterhalen. Als we het literatuuronderzoek raadplegen zouden begeleiders volgens de methode grenzen stellen en confronteren duidelijk moeten benoemen waar voor hun de grenzen liggen. Dit schept duidelijkheid voor D. en veiligheid voor het meisje (Stoffelen, 2008). Het meisje in gebeurtenis 3 zit in een rol stoel en kan niet praten, waardoor zij moeilijk haar grenzen kan benoemen.

A. GEBEURTENIS	B. GEDRAG	AANPAK BEGELEIDER	C. GEVOLG
<p>Vandaag zijn er 5 kinderen en 2 begeleiders aanwezig op de groep.</p>	<p>Begeleider M. staat bij het bord en bekijkt de planning van vandaag.</p> <p>Z. gaat achter begeleider M. staan en springt ineens op de rug van begeleider M. Met haar handen heeft ze de nek van de begeleider vast en probeert de begeleider naar achteren te trekken.</p>	<p>Beide begeleiders hadden dit gedrag van Z. niet verwacht.</p> <p>Beide begeleiders roepen meteen: " Dit doet ze normaal gesproken nooit".</p> <p>De begeleiders vragen Z. om onmiddellijk te stoppen met haar gedrag. Z. geeft geen gehoor en blijft op de rug van de begeleider.</p> <p>De begeleider weet zich los te rukken.</p>	<p>Z. staat nu op de grond. Ze loopt naar een hoek en gaat daar op de grond zitten.</p> <p>Beide begeleiders geven nogmaals aan dat Z. normaal gesproken dit nooit doet.</p> <p>Z. krijgt geen aandacht van de begeleiders en wordt met rust gelaten.</p>

ABC- SCHEMA

Woensdag 1 april 2015

A. GEBEURTENIS	B. GEDRAG	AANPAK BEGELEIDER	C. GEVOLG
<p>Vandaag zijn er 5 kinderen en 2 begeleiders aanwezig op de groep.</p>	<p>J. loopt rondjes door de ruimte. Hij staat nu bij kind D.</p> <p>D. ligt in de loungehoek.</p> <p>J. gaat er naast staan en tilt zijn rechterbeen omhoog. Hij gaat met 1 been op de buik van D. staan.</p> <p>D. roept "ga weg, je doet me pijn". Beide begeleiders horen dit.</p>	<p>" J. doe dat nou niet, waar ben je mee bezig? " Roept begeleider X.</p> <p>J. hoort dit en loopt weg.</p> <p>Begeleider J. loopt richting D. en geeft aan dat het allemaal wel mee valt.</p> <p>Begeleider geeft aan dat D. moet stoppen met "auw".</p> <p>D. blijft herhalen dat het pijnlijk was. Begeleider herhaalt nogmaals dat het allemaal wel mee valt en loopt vervolgens weg.</p> <p>De andere begeleider gaat naar kind J. Echter J. loopt al weg voordat begeleider iets kan zeggen.</p>	<p>J. loopt door de ruimte.</p> <p>Begeleider blijft staan en zegt dat hij dit soort gedragingen niet mag doen.</p> <p>J. geeft geen gehoor of geknik. Hij loopt door de ruimte.</p>

ABC- SCHEMA

Woensdag 1 april 2015

A. GEBEURTENIS	B. GEDRAG	AANPAK BEGELEIDER	C. GEVOLG
<p>Op de andere locatie zijn er 5 kinderen en een vrijwilligerswerker aanwezig.</p> <p>De begeleiders zijn in bespreking.</p> <p>De vrijwilligerswerker heeft haar hond meegenomen. Alle kinderen mogen zachtjes de hond aaien.</p>	<p>R. heeft net de hond op schoot gehad. Nu mag een ander meisje de hond op schoot nemen.</p> <p>R. is hier niet mee eens en trekt aan de ketting van de hond.</p>	<p>Vrijwilligerswerkers signaleert dit, wil ingrijpen. Dit doet ze fysiek. Ze trekt de hond naar haar toe.</p>	<p>R. gaat door en blijft trekken aan de ketting van de hond.</p> <p>Nu geeft de vrijwilligerswerker aan dat R. dit niet moet doen, anders heeft de hond pijn.</p> <p>R. probeert het nog een keer. De hond komt terug op de schoot van R.</p>

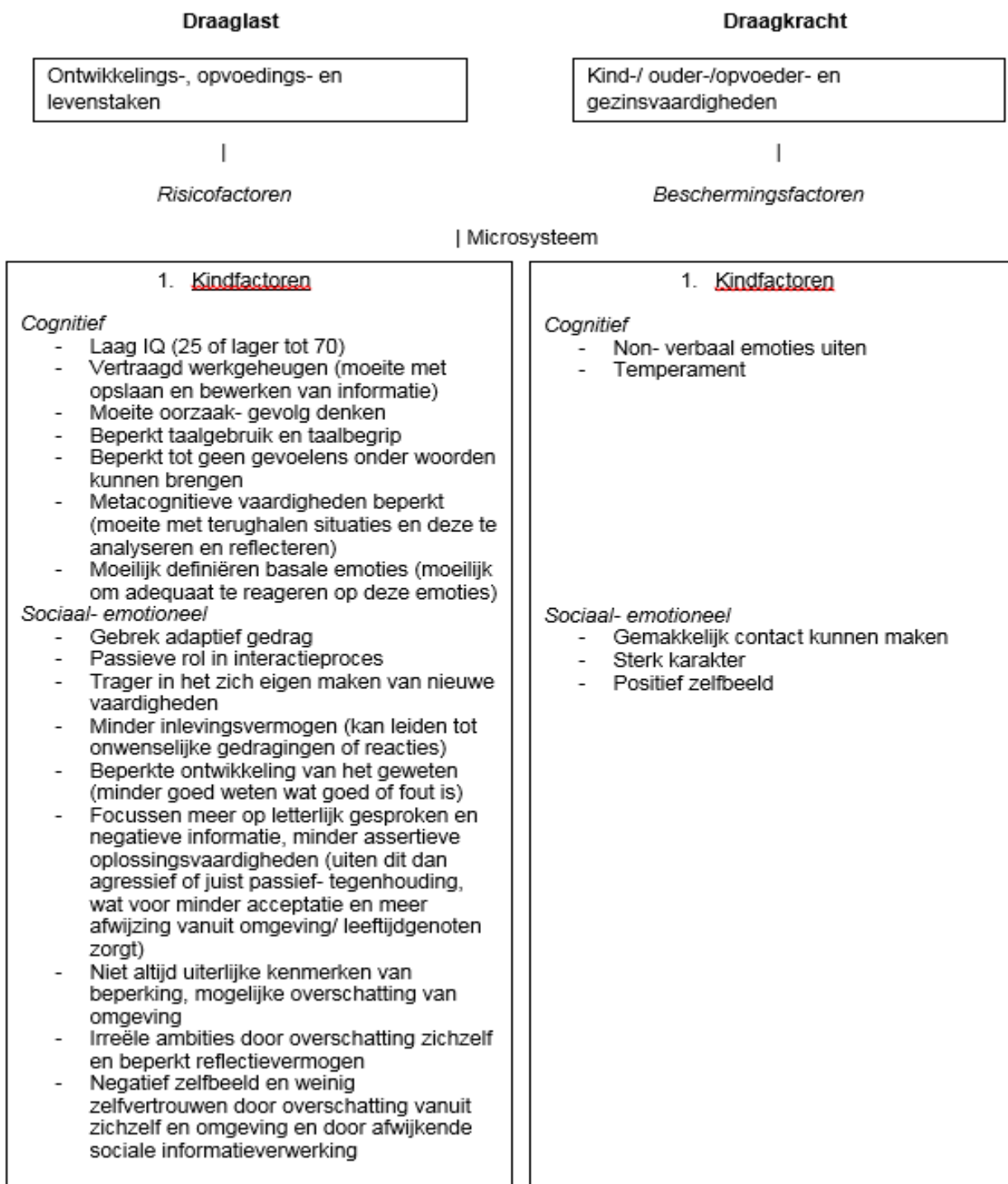
Conclusies observaties ABC-schema

Op woensdag 1 april zijn drie gebeurtenissen geobserveerd. Hierin vertoonden kinderen dreigend en destructief gedrag naar elkaar toe, naar medewerkers en naar bezoekers (honden). In gebeurtenis 1 reageren begeleiders verbaasd. Beide begeleiders uit hun verbaasdheid ook naar elkaar toe. Op dat moment wordt er geen aandacht besteed aan het kind.

In gebeurtenis 2 krijgt het kind wel aandacht van begeleider(s). Echter het kind is niet in staat om te luisteren. Hij loopt weg van de situatie. Begeleider kiest er voor om alsnog het gedrag te corrigeren. Alleen dit gebeurt wel op afstand.

Bij gebeurtenis 3 is er geen beroepskracht aanwezig. De kinderen mogen tv kijken en/ of eventueel het hondje van de vrijwilligerswerker op school nemen en aaien. Bij gebeurtenis 3 is nog een mogelijke aanleiding aan te wijzen. Bij de overige gebeurtenissen is dat moeilijk te achter halen want bij gebeurtenis 1 wordt geen aandacht besteed aan kind Z. en bij gebeurtenis 2 wil kind J. niet in gesprek met begeleider.

Bijlage 3 Balansmodel

2. Opvoedersniveau (begeleiders)

- Zelfstandigheid van cliënt niet vergroten
- Verantwoordelijkheid van cliënt niet bevorderen
- Niet bewust zijn van eigen handelen
- Behoeftte van cliënt niet (zorgvuldig) inschatten
- Niet voldoen aan de behoefte van het individu en de leefgroep

Geen kennis van, inzicht in en visie op:

- De eigen mogelijkheden
- De eigen situatie in werk/ opleiding en hoe die gunstig of ongunstig beïnvloed wordt;
- Visie- ontwikkeling met betrekking tot processen en het belang hiervan;
- De theorie rond belang van tonen van empathie, echtheid en respect naar cliënten, en het belang van concreet mogelijk zijn.

(Bree, 1992, p.152 – 153)

Niet gedragsmatig

- Mee-onderzoekend, begeleidend kunnen opstellen, en waar nodig/ gewenst stimulerend, steunend en confronterend kunnen zijn, zowel ten opzichte van de groep als geheel als ten opzichte van de individuele cliënt;
- Zichzelf ervan kunnen weerhouden vanzelfsprekend voor alles met oplossingen te komen;
- Zich respectvol en empathisch kunnen opstellen ten opzichte van de groep met betrekking tot diens (voorlopige) mogelijkheden en beperkingen;
- Alert kunnen zijn op invloeden uit andere sociale systemen die het emancipatorische proces zouden kunnen stimuleren of verstoren;
- Om het emancipatorische proces te bewaken op het juiste niveau handelend kunnen optreden of doorspelen naar een functionaris die het bewuste systeem of de systemen behartigt;
- Effectieve feedback kunnen geven aan collega's met betrekking tot hun emancipatorische handelen, en zo nodig corrigerend optreden;

2. Opvoedersniveau (begeleiders)

Denkmatig

- De zelfstandigheid van de cliënt zoveel mogelijk vergroten;
- Client vrij houden van onnodige hulpverlening;
- Verantwoordelijkheid van de cliënt voor de eigen leefsituatie zo groot mogelijk maken;
- In complexe situatie waarin hij moet handelen bewust zijn van het handelen;
- Behoeften van de cliënt zo zorgvuldig mogelijk schatten;
- Macht delegeren aan het individu c.q. de leefgroep;
- Voldoen aan de behoefte van het individu en de leefgroep;

Kennis van, inzicht in en visie op:

- De eigen mogelijkheden;
- De eigen situatie in werk/opleiding en hoe die gunstig of ongunstig beïnvloed wordt;
- Visie- ontwikkeling met betrekking tot processen en het belang hiervan;
- De theorie rond belang van tonen van empathie, echtheid en respect naar cliënten, en het belang van concreet mogelijk zijn.

(Bree, 1992, p.152 – 153)

Gedragsmatig

- Mee-onderzoekend, begeleidend kunnen opstellen, en waar nodig/ gewenst stimulerend, steunend en confronterend kunnen zijn, zowel ten opzichte van de groep als geheel als ten opzichte van de individuele cliënt;
- Zichzelf ervan kunnen weerhouden vanzelfsprekend voor alles met oplossingen te komen;
- Zich respectvol en empathisch kunnen opstellen ten opzichte van de groep met betrekking tot diens (voorlopige) mogelijkheden en beperkingen;
- Alert kunnen zijn op invloeden uit andere sociale systemen die het emancipatorische proces zouden kunnen stimuleren of verstoren;
- Om het emancipatorische proces te bewaken op het juiste niveau handelend kunnen optreden of doorspelen naar een functionaris die het bewuste systeem of de systemen behartigt;
- Effectieve feedback kunnen geven aan collega's met betrekking tot hun emancipatorische handelen, en zo nodig corrigerend optreden;

| Microsysteem

Vervolg 2. Opvoedersniveau (begeleiders)

- Niet flexibel om kunnen gaan met gedragsalternatieven; niet effectief rolgedrag kunnen tonen
- Niet kunnen tonen van empathie, echtheid en respect

Vervolg 2. Opvoedersniveau (begeleiders)

- Flexibel kunnen omgaan met gedragsalternatieven; effectief rolgedrag kunnen tonen;
- Kunnen tonen van empathie, echtheid en respect.

|| Mesosysteem

2. Sociale (opvoedsituatie) factoren

- Onervaren hulpverleners
- in- sensitieve hulpverleners
- (Te veel) wisseling van hulpverleners
- Toepassen van methodieken die ontwikkeld zijn voor andere doelgroepen
- Geen rekening houden met de wensen en behoeften van cliënten
- Wisselende groepssamenstelling
- Conflicten op de groep
- Cliënten met verschillende uiteenlopende indicaties die bij elkaar verblijven op de groep

2. Sociale (opvoedsituatie) factoren

- Ervaren hulpverleners
- Sensitieve hulpverleners
- Weinig tot geen wisseling van hulpverleners (vast team)
- Toepassen van methodieken die aansluiten bij de behoefte en problematiek van de doelgroep
- Rekening houden met de wensen en behoeften van cliënten
- Weinig wisseling in groepssamenstelling
- Weinig tot geen conflicten op de groep
- Cliënten met eenzelfde soort indicatie die bij elkaar verblijven op de groep

||| Macrosysteem

3. Maatschappelijke factoren

- Bezuinigingen
- Minder hulpverleners dragen zorg voor meer kinderen die verblijven op de groep
- Overheveling budget van het Rijk naar de gemeenten, zorgen voor vermindering of sluiting van voorzieningen als dagverzorging
- Grote verschillen in zorg in diverse gemeenten
- Bezuinigingen vervoer
- Extramuraliseren van de laagste zorgwaardepakketten, cliënten verliezen aanspraak verblijf instelling

3. Maatschappelijke factoren

- Zorg op 'maat'
- Sociale netwerk wordt meer betrokken bij het kind
- Zelfredzaamheid en participatie wordt gestimuleerd

Bijlage 4 Beroepsprofiel op microniveau, oftewel functie- specifieke beroepskwalificaties.

Functie: (leef-) groep begeleider.

Gewenste beroepsattitude (denkniveau)	Gewenst beroepsgedrag (handelingsniveau)
<ul style="list-style-type: none">• De zelfstandigheid van de cliënt zoveel mogelijk vergroten;• Client vrij houden van onnodige hulpverlening;• Verantwoordelijkheid van de cliënt voor de eigen leefsituatie zo groot mogelijk maken;• In complexe situatie waarin hij moet handelen bewust zijn van het handelen;• Behoeften van de cliënt zo zorgvuldig mogelijk schatten; <p><u>Bereidheid om:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Macht te delegeren aan het individu c.q. de leefgroep;• Te voldoen aan de behoefte van het individu en de leefgroep; <p><u>Kennis van, inzicht in en visie op:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• De eigen mogelijkheden;• De eigen situatie in werk/opleiding en hoe die gunstig of ongunstig beïnvloed wordt;• Visie- ontwikkeling met betrekking tot processen en het belang hiervan;• De theorie rond belang van tonen van empathie, echtheid en respect naar cliënten, en het belang van concreet mogelijk zijn.	<ul style="list-style-type: none">• Mee-onderzoekend, begeleidend kunnen opstellen, en waar nodig/ gewenst stimulerend, steunend en confronterend kunnen zijn, zowel ten opzichte van de groep als geheel als ten opzichte van de individuele cliënt;• Zichzelf ervan kunnen weerhouden vanzelfsprekend voor alles met oplossingen te komen;• Zich respectvol en empathisch kunnen opstellen ten opzichte van de groep met betrekking tot diens (voorlopige) mogelijkheden en beperkingen; <p><u>Alert kunnen zijn op invloeden uit andere sociale systemen die het emancipatorische proces zouden kunnen stimuleren of verstoren;</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Om het emancipatorische proces te bewaken op het juiste niveau handelend kunnen optreden of doorspelen naar een functionaris die het bewuste systeem of de systemen behartigt;• Effectieve feedback kunnen geven aan collega's met betrekking tot hun emancipatorische handelen, en zo nodig corrigerend optreden;

	<p><u>Vaardigheden</u></p> <ul style="list-style-type: none">• <u>Flexibel kunnen omgaan met gedragsalternatieven; effectief rolgedrag kunnen tonen;</u>• Kunnen tonen van empathie, echtheid en respect.
--	--

(Bree, 1992, p.152 - 153).

Bijlage 5 Diepte- interview

- 1) Wat verstaan jullie onder dreigend en destructief gedrag?**
- 2) Welke dreigende en destructieve gedragingen zien jullie op de groep?**
- 3) Hoe vaak komt dreigend en destructief gedrag voor?**
 - minimaal 1 per week
 - minimaal 1 keer per dag
- 4) Beschrijf een situatie waarin het gedrag is voorgekomen op de groep?**
- 5) Hoe heb jij gehandeld in deze situatie?**
 - Heb je gehandeld vanuit een pedagogische visie?
 - Heb je gehandeld volgens richtlijnen van Siza
 - Wat zijn deze richtlijnen.
 - Kun je ons iets vertellen over de visie, missie en kernwaarden?
- 5) Hoe beoordeel jij je handelen in dergelijke situaties?**
 - Wat ging er goed?
 - Wat kan er anders?
 - Zijn er verbeterpunten als het gaat om het handelen in dit soort situaties?
- 6) Wat verstaan jullie onder pedagogisch handelen met betrekking tot dit gedrag?**
- 7) Wat ontbreekt er binnen Siza of op de groep omtrent dit probleem?**
- 8) Hoe wordt er binnen het team aandacht besteed aan dit gedrag?**
 - Teamvergadering

Bijlage 6 Enquête dreigend en destructief gedrag

Fysiek gedrag	ja	nee
Slaan		
Schoppen		
Krabben		
Spugen		
Bijten		
Vastgrijpen		
Vernieling aanbrengen aan materiaal		
Gooien met voorwerpen		

Emotioneel geladen gedrag	ja	nee
Schelden		
Schreeuwen		
Gillen		
Dwingend oogcontact		
Seksuele non-verbale uitingen		
Seksuele verbale uitingen		
Seksuele toenadering zoeken		
Woede uitbarsting		
Dreigend taalgebruik		

Emotioneel rustig gedrag	ja	nee
Treiteren		
Provoceren		
Intimideren		
Zeuren		
Claimen		
Negeren		
Grommen		

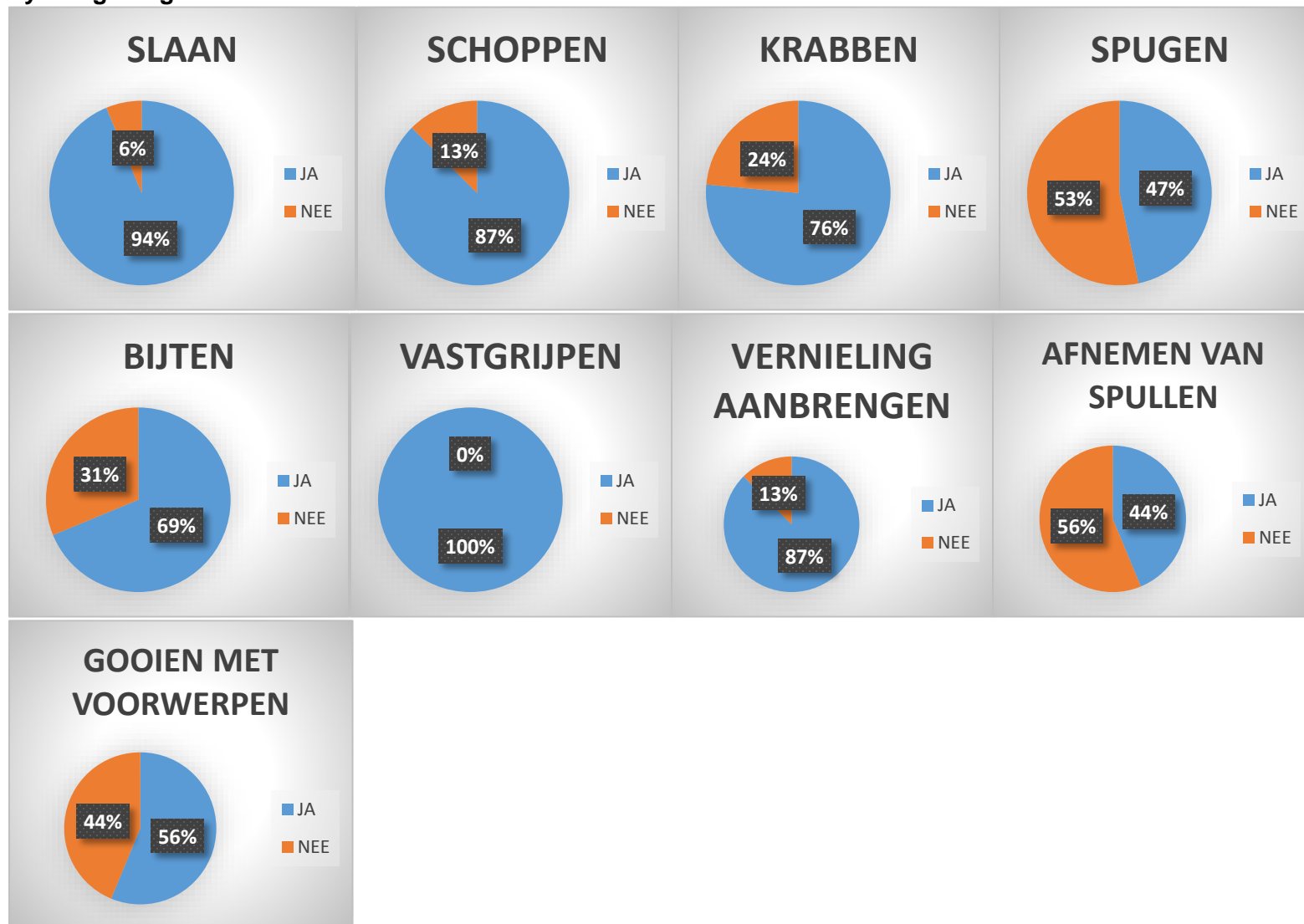
Bijlage 7 Horizontale vergelijking

Vraagstelling	RP01	RP02	RP03	RP04	RP05	RP06	RP07	Bevindingen
<p><i>Deelvraag 2:</i> Hoe handelen de begeleiders in situaties waarin dreigend en destructief gedrag voor komt?</p> <p><i>Waarom?</i> Inzicht krijgen in de handelingswijze van begeleiders in situaties waarin dreigend en destructief gedrag voor komt.</p>	<p><u>Ik handel voornamelijk op intuïtie,</u> als ik eerlijk ben weet ik eigenlijk niet wat de pedagogische visie is van Siza is.</p>	<p>Ik vind dat we <u>niet volgens een pedagogische methodiek of richtlijn</u> handelen. Nu handel ik <u>voornamelijk op gevoel,</u> maar eigenlijk weet ik niet of mijn manier van handelen de juiste manier is.</p>	<p><u>Ik handel voornamelijk vanuit mijn gevoel en pas kennis en ervaring toe in mijn handelen</u> in situaties waarin dreigend en destructief gedrag voor komt.</p>	<p><u>Ik maak een inschatting van de situatie en handelen vervolgens vanuit mijn gevoel.</u> Als ik merk dat de situatie zodanig gaat escaleren, <u>loop ik weg uit de situatie en vraag ik een collega om hulp.</u></p>	<p><u>Ik maak een afweging van de situatie en op basis daarvan probeer ik een aanpak te hanteren.</u> Ik <u>analyseer een situatie, let op de signalen die het kind afgeeft en houd rekening met de omgeving.</u></p>	<p><u>Ik luister naar mijn gevoel en maak een inschatting van de situatie en handel vervolgens vanuit deze inschatting.</u></p>	<p><u>Nu handel ik vooral wanneer de situatie eigenlijk al geëscaleerd is.</u> Ik probeer <u>in mijn handelen zoveel mogelijk aan te sluiten bij de behoeften van het kind,</u> maar merk dat ik hierin <u>vooral op intuïtief en inlevingsvermogen handel.</u></p>	<p>Alle begeleiders handelen voornamelijk vanuit hun gevoel.</p> <p>De meeste begeleiders maken een inschatting van de situatie en handelen vanuit deze inschatting.</p> <p>De meeste begeleiders houden rekening met de behoeften van de kinderen.</p> <p>Alle begeleiders handelen niet volgens een pedagogische methodiek of richtlijn</p>

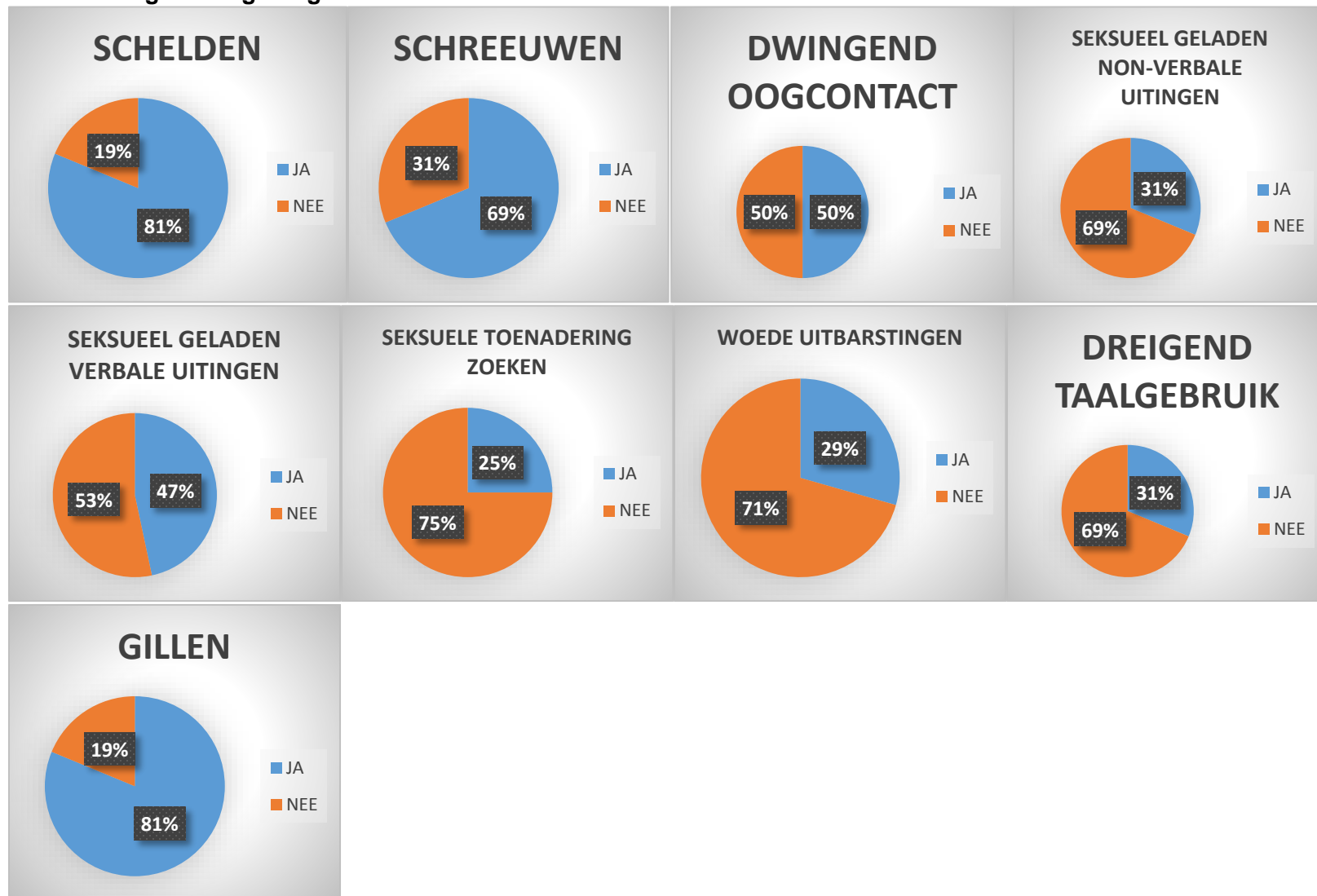
Vraagstelling	RP01	RP02	RP03	RP04	RP05	RP06	RP07	Bevindingen
<p><i>Deelvraag 5:</i> Wat is de beoogde situatie van de begeleiders?</p> <p><i>Waarom?</i> Inzicht krijgen in de wensen en behoeften van de begeleiders in het omgaan met dreigend en destructief gedrag.</p>	<p>Ik denk dat het <u>belangrijk is dat een team goed met elkaar blijft communiceren over het handelen</u>. Ik denk dat het beter is om <u>volgens een bepaalde richtlijn te halen in plaats van op gevoel</u>. Op die manier kun je je <u>handelingen ook verantwoorden</u> mocht er een keer een situatie zijn die echt uit de hand loopt.</p>	<p>Ik denk dat het handig kan zijn als er <u>een document is waarbij staat hoe we bij ieder kind om kunnen gaan met het dreigende en destructieve gedrag wat een kind in een bepaalde situatie of moment kan vertonen</u>. Op die manier kun je je <u>handelen afstemmen op het gedrag van het kind</u>.</p>	<p>Ik denk dat het belangrijk is dat er <u>meer gecommuniceerd wordt en vollediger gerapporteerd wordt</u>, zodat je <u>meer op de hoogte bent van de daadwerkelijke situaties en gebeurtenissen</u>. op die manier vind ik dat je <u>handelen beter af kunt stemmen</u>.</p>	<p>Ik heb <u>behoefte aan afspraken of richtlijnen over hoe wij als groepsleiders om kunnen gaan met dreigend en destructief gedrag</u>.</p>	<p>Ik zou <u>vanuit Siza richtlijnen of handvatten</u> willen die wij als begeleiders in kunnen zetten. Er moeten <u>algemene regels komen over grenzen en handelingen</u>. De invulling van deze regels moeten <u>afgestemd zijn op de problematiek van het kind</u>.</p>	<p>Ik denk dat het kan helpen wanneer we <u>specifieke gebeurtenissen in dossiers vastleggen, waarbij een bepaalde handelingswijze op dat moment een positief effect had op het kind</u>. Deze documenten kunnen ons <u>handvatten bieden in situaties waarin het dreigende en destructieve gedrag zich herhaalt</u>. Dit kan <u>duidelijkheid en structuur bieden voor de kinderen</u>.</p>	<p>Ik denk dat ik op het gebied van omgaan met dreigend en destructief gedrag in <u>praktische zin ondersteuning kan gebruiken</u>. Zoals een snoezel- en time-outruimte.</p>	<p>De meeste begeleiders hebben behoefte aan afspraken en richtlijnen.</p> <p>De begeleiders benoemen deze verbeterpunten:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Beter communiceren - Volledig rapporteren - Handelen afstemmen op individuele problematiek van het kind - Succes-ervaringen op het gebied van handelen vastleggen in dossier - Praktische ondersteuning

Bijlage 8 Statistische weergave van dreigend en destructief gedrag op De Blauwe Hoogte.

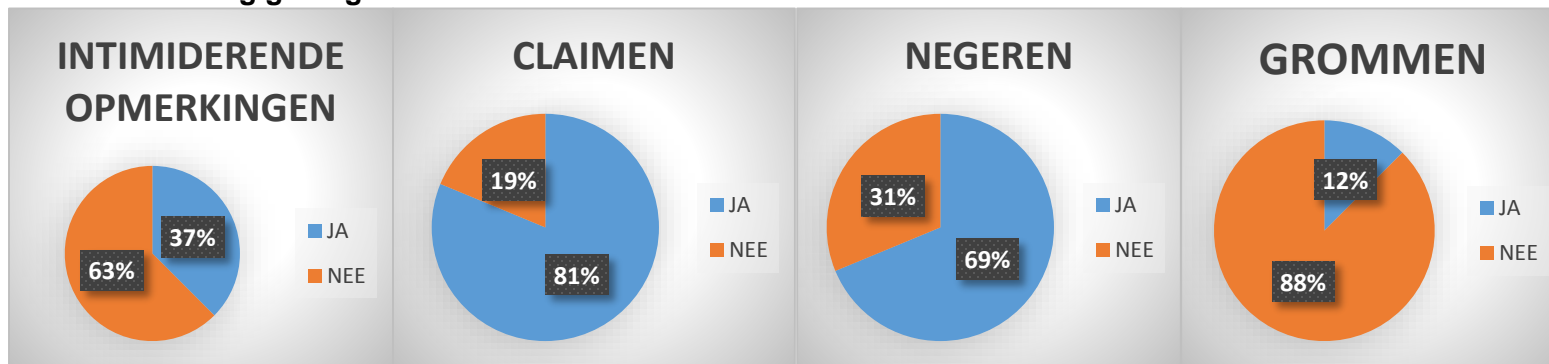
Fysiek gedrag:

Emotioneel geladen gedrag:

Emotioneel rustig gedrag:

Bijlage 9 Kwaliteitshandvest Siza

Siza heeft verschillende beleidsuitgangspunten:

1. *Individueelzorgplanenevaluatiegesprek*

Elke cliënt van Siza krijgt een persoonlijk aanbod dat is samengesteld volgens de principes van het kwaliteitshandvest. Dit wordt vervolgens minstens eenmaal per jaar besproken en geëvalueerd door de cliënt en zijn/haar persoonlijk begeleider. Hiervoor zijn verschillende evaluatielijsten en verantwoordingsitems opgesteld. Daarnaast zijn er verschillende modellen ontwikkeld naar de behoefte en communicatievaardigheden van de cliënt. De beroepsopvoeder leert tijdens deze hulpverlening ook naar zichzelf te kijken, waardoor het ontwikkelen van professionaliteit centraal staat. Om objectieve verantwoording af te kunnen leggen vindt er periodiek een evaluatie plaats in de vorm van een audit.

2. *Huiskameroverleg*

Kwaliteitsthema's van de cliënten worden waar nodig besproken in het huiskameroverleg, als de cliënt hier zelf ook open voor staat. Op basis van deze gesprekken worden keuzes gemaakt over de onderwerpen die verbeterd moeten worden. De uitkomsten worden voorgelegd aan het team van hulpverleners, zodat zij ook volgens die prioriteiten te werk kunnen gaan en de kwaliteitsverbetering bevorderen.

3. *Bezoekteams: Leren van elkaar*

Bezoekteams kunnen de kwaliteit van dienstverlening op verschillende woon- of werklocaties verbeteren. Zo'n bezoekteam kan bestaan uit medewerkers, cliënten en/ of cliëntenvertegenwoordigers. Ook worden er externe participanten uitgenodigd om deel te nemen aan deze bezoeken. Hiermee wordt er zowel voor de eigen organisatie een frisse blik van buitenaf op de kwaliteit geworden en kan de organisatie extern laten zien hoe de kwaliteitszorg in de praktijk werkt. *(Tot nu toe (2009) hebben medewerkers van zorgkantoren deelgenomen, maar dit kunnen in de toekomst ook zijn: inspectie, cliëntenorganisaties, leden van de raad van toekomst, bij WMO- voorzieningen betrokken personen op gemeenteniveau en andere zorgaanbieders. Verbetering via kleinschalige verbetertrajecten op de locatie*

Er zijn tijdens proefprojecten een set aan werkvormen ontwikkeld (tool- kit voor teams), die door teams en medewerkers gebruikt kunnen worden in het dagelijkse werk op basis van het kwaliteitshandvest. Hiermee wordt op basis van de kwaliteitseisen het dagelijkse handelen georganiseerd. Een teamleider heeft hierin een grote verantwoordelijkheid.

Naast het vormgeven van de individuele kwaliteitszorg in overleg met cliënten en cliëntvertegenwoordigers, heeft Siza als organisatie ook een professionele verantwoordelijkheid op het gebied van bieden van kwaliteit en veiligheid. Een essentieel onderdeel van goede zorg en welzijn is het waarborgen van veiligheid. Het ervaren van veiligheid hangt af van objectieve en subjectieve waarden.

Objectieve waarden zijn van toepassing op de geldende richtlijnen en het beleid ten aanzien van zorginhoudelijke en organisatorische thema's (medicatiebeleid, brandveiligheid), goede informatieoverdracht, omgaan met klachten, melden van fouten en (bijna) ongelukken en het voorkomen van seksueel misbruik (Kwaliteitshandvest Siza, 2009). Een kwaliteitstest dat goed werkt heeft aandacht voor deze onderwerpen.

Zoals eerder vermeld is Siza een actieve organisatie als het gaat om het verbeteren van de kwaliteitszorg. Dit gaat volgens een opgestelde kwaliteitsaanpak en is in de tabel hieronder weergegeven.

Kwaliteitsaanpak Siza (sinds 2009)
Een commissie die het voorkomen van incidenten registreert en analyseert en hieruit verbeterinformatie haalt voor de organisatie (invullen MIC- lijst en MIC- commissie).
Een commissie die de toepassing van Middelen en Maatregelen bijhoudt en voorstellen doet ter vermindering hiervan.
Ad hoc-overleg onder voorzitterschap van de directie (kenniscentrum zorg) waarin afspraken, procedures en protocollen ontwikkeld en getoetst worden op zinvolheid en werkbaarheid.
De aanwezigheid van vertrouwenspersonen voor individuele thema's, die moeilijk te bespreken zijn of waar cliënten/medewerkers geen goed gehoor voor vinden. Er is een coördinator seksuele intimidatie, een vertrouwenspersoon voor cliënten en een vertrouwenspersoon voor medewerkers; deelname aan een externe ethische commissie
De instelling van een klachtenfunctionaris cliënten en een klachtencommissie voor klachten van personeel. Ook neemt Siza, samen met andere organisaties, deel aan de externe klachtencommissie voor cliënten.

(Kwaliteitshandvest Siza, 2009)

Om de veiligheid en kwaliteit van de zorg te bevorderen heeft het beleid van Siza protocollen opgenomen in de organisatie. Er wordt van de hulpverleners die werkzaam zijn binnen Siza verwacht dat zij via deze protocollen en richtlijnen te werk gaan. De volgenderichtlijnen en protocollen zijn aanwezig binnen Siza:

1. Melding incidenten:

Het beleid omtrent melding van incidenten is volgens de Inspectie voor Gezondheidszorg sinds 2010 goedgekeurd. In 2009 waren er zes ernstige incidenten gemeld. In alle gevallen is de inspectie volledig geïnformeerd over de toedracht en genomen maatregelen en na intern onderzoek is gebleken dat Siza heeft gehandeld conform de erkende richtlijnen. Managers worden in hun werkoverleg met directie om toelichting gevraagd over de aantal incidenten van hun eenheid, een verklaring van de meer dan gemiddeld voorkomende aantallen op bepaalde locaties en hoe ze deze in de komende tijd terug gaan brengen. Deze werkwijze heeft ervoor gezorgd dat het aantal incidenten in het 4^e kwartaal van 2009 afgenomen is.

TOTAAL INCIDENTELE INCIDENTEN IN 2009 NAAR AARD					
AARD	1^E KWARTAAL	2^E KWARTAAL	3^E KWARTAAL	4^E KWARTAAL	TOTAAL 2009
Agressie	234	195	238	221	888

(Kwaliteitshandvest Siza, 2009)

2. Reanimatiebeleid

Dit beleid is op basis van de handreiking VGN en in overeenstemming met de Wet Geneeskundige Behandelings- Overeenkomst (WGBO) geactualiseerd en juridisch getoetst. Dit ter ontwikkeling en ondersteuning van de zorg aan cliënten op het gebied van reanimeren en niet- reanimeren.

3. Protocol vervoercliënten

Dit protocol is opgesteld om veilig en verantwoord te handelen bij het vervoeren van cliënten door medewerkers van Siza. Het bevat een verplichte rijtest voor alle medewerkers die cliënten per bus vervoeren. Wanneer medewerkers cliënten met eigen vervoer vervoeren, vallen zij niet onder de verzekering van Siza.

Bijlage 10 Transcripts interviews

Interview RP01 – 't Erf 8 APRIL 2015

Samenvatting: Missen van richtlijnen/ handvatten

[Is dreigend en destructief gedrag een veel voorkomend probleem?...]Hoe vaak, in de zin van dagelijks, wekelijks of maandelijks? [Ja...] Dan denk ik dat dit soort gedrag eigenlijk wel wekelijks voor komt. Ik denk alleen wel dat dit dan met name bij de kinderen onderling het geval is...Ik ben zelf namelijk een persoon die gedrag niet snel als dreigend en destructief ervaart...[Nee?] Nee haha [lacht]...nee ik denk niet dat ik een persoon ben die snel onder de indruk is of snel geschrokken ben door dit gedrag. ¶

[Kun je voor ons een situatie beschrijven waarin dit dreigende en destructieve gedrag is voorgekomen op de groep?] Ja...dat kan ik denk ik wel...Oh ja ik weet wel een situatie...Dat was tijdens mijn dienst dat een kind mij wilde bijten. [Bijten?] Ja...[Hoe kwam dat zo?] Nou...Hij kreeg zijn zin niet en maakte toen bijt- bewegingen naar mij...[Wat deed je toen?] Ik heb er eerst wat van gezegd, maar hij luisterde niet naar me en toen heb ik gelijk besloten dat ik hem even alleen zou laten op zijn kamer...[Oh gebeurde het op zijn kamer?] Ja...Ik wilde hem naar bed brengen, maar hij weigerde mee te werken met het omkleden en verschonen. [Dus je hebt hem even alleen gelaten... en toen?] Nou...Ik heb hem niet echt alleen gelaten, want ben wel om de hoek bij zijn deur gaan staan, dus bleef wel een soort van in de buurt. [En hoelang liet je hem toen alleen in zijn kamer?] Ik denk ongeveer een halve minuut, toen ben ik weer terug gegaan en heb ik gevraagd of hij sorry tegen mij wilde zeggen en dit heeft hij toen ook gedaan. [Oh dat is fijn om te horen] Ja ik was zelf ook blij dat de situatie zo opgelost kon worden en ik uiteindelijk excuses heb gekregen voor zijn gedrag naar mij toe. ¶

[Is er nog een andere situatie waarin je in aanraking gekomen bent met dreigend en destructief gedrag?] ...Ja dat is met een andere jongen, een jongen van 12 jaar oud. Hij vertoont regelmatig dreigend en destructief gedrag...[Wat doet deze jongen dan?] Nou hij klimt regelmatig op tafels, gaat op de grond liggen en van zich af schoppen, maakt wilde bewegingen met zijn armen en kan in sommige situaties van zich af gaan slaan...[Wat doe je als hij dit gedrag laat zien?]...Nou eigenlijk zitten we momenteel allemaal een beetje met de handen in ons haar wat betreft deze jongen...Hij wordt ook steeds besproken in het team...We weten eigenlijk allemaal momenteel niet zo goed hoe we met zijn gedrag om moeten gaan en het komt ook echt te vaak voor de laatste tijd. Het gedrag blijft continu terugkeren en ik zie niet echt vooruitgang met betrekking tot het gedrag van deze jongen...[Nee?] Nee...We handelen nu vooral vanuit onze eigen intuïtie, vanuit hoe wij denken, of nouja ieders, denkt wat het beste is om om te gaan met zijn gedrag. [Vanuit gevoel ja?] Ja, eigenlijk proberen, tasten we continu af wat het beste is om te doen, maar soms weten we, of nouja in ieder geval ik, weet het niet meer. Ik merk ook dat ik steeds gefrustreerder wordt van zijn gedrag. ¶

[Je wordt gefrustreerd door zijn gedrag, heeft dit invloed op je handelen ten opzichte van deze jongen?] Ja...Ik merkte wel dat ik meer afstand van hem begon te nemen. ¶

[Zou je anders willen handelen als het gaat om dit soort situaties?] Ja...Ik denk dat het beter is om volgens een bepaalde richtlijn te handelen in plaats van op gevoel, op die manier kun je je handelingen ook verantwoorden mocht er een keer een situatie zijn die echt uit de hand loopt...Maar tot op heden wordt er niet echt iets gedaan binnen Siza om beter om te gaan met dreigende en destructieve situaties...¶

[Wordt er vanuit een pedagogische visie gehandeld binnen het team?] Nee dit is niet het geval...Haha [lacht] dit zou natuurlijk wel zo moeten zijn? [Oh op die manier bedoelen we de vraag niet hoor, maar meer in de zin of Siza een pedagogische visie heeft en of je die in de praktijk terug ziet?] Oh op die manier...Nee dit is niet het geval, ik denk dat er binnen ons team voornamelijk op intuïtie gehandeld wordt...Als ik eerlijk ben weet ik eigenlijk niet eens wat de pedagogische visie van Siza is...Ik denk ook wel dat dit voor de doelgroep die bij ons op

de Blauwe Hoogte verblijft, het niet een vaststaand iets is, gezien je daardoor anders nooit aan kunt sluiten bij de individuele behoeftes van een kind. ¶

[Is er iets wat jij nog mist op de Blauwe Hoogte met betrekking tot omgaan met dreigend en destructief gedrag?...] Nou... Ik denk dat het belangrijk is dat een team goed met elkaar blijft communiceren. Hier is alleen niet altijd de tijd voor tijdens het werken of tijdens teamvergaderingen... Ja hierin missen we als team vaak echt de tijd, ruimte, maar ook de middelen voor.

Interview RP02 – Schaarsberg 6 APRIL 2015

Samenvatting: Handelen op gevoel bij escalatie.

[Is dreigend en destructief gedrag een veel voorkomend probleem?] Even denken hoor... Hoe vaak het voorkomt per week of per maand of gewoon?... Ik denk dat het een afwisselend probleem is... Soms komt het voor dat er twee dagen achter elkaar escalaties zijn of incidenten en soms komt het een aantal dagen niet voor. ¶

[Kun je een situatie beschrijven waarin dit gedrag is voorgekomen?] Ja dat kan ik... Een dreigende en destructieve situatie die zich recentelijk heeft voor gedaan is een moment waarbij ik cliënt G. naar bed bracht. G. is een meisje van 14 jaar oud en zit in een rolstoel. Ze kan communiceren, zowel non- verbaal als verbaal, en weet haar behoeftes aan te geven. G. gaat met de taxi naar school en komt meestal vrolijk terug. Dan maakt ze harde hoge geluiden en lacht ze hardop... De situatie waarin er dreigend en destructief gedrag bij G. aanwezig was, was in het weekend... Ik weet nog dat het een heel druk en chaotisch weekend was. Er waren veel kinderen op de groep en daarbij was de groepssamenstelling ook nog eens erg druk... Ik stond samen met een andere groepsleidster die avond. We hadden al een beetje gemerkt dat G. zich begon terug te trekken en later ook naar haar kamer ging. Ze ging hier muziek luisteren en had dan even een momentje voor zichzelf. Ik had het er met mijn collega over en ben toen toch even gaan kijken bij G. op haar kamer... Toen ik de kamer binnen liep zag ik alleen dat G. zichzelf aan he bijten en krabben was... [Oh ja?] Ja... [Wat deed je toen, wat was je reactie op haar?] Nou, ik schrok er eerlijk gezegd wel van, ik loop hier natuurlijk stage en had dit nog nooit meegemaakt... [Wat maakte dat je schrok?] ...Ik denk de toestand van G... Ze was erg overstuurd volgens mij en ik wist niet goed wat ik op dat moment moest doen... [Wat heb je toen uiteindelijk gedaan?] Ik ben de kamer van G. binnengelopen, maar toen begon G. hard te gillen en raakte nog meer overstuurd. Ik probeerde alsnog contact met haar te maken, door rustig tegen G. te praten. Dit lukte alleen niet... Omdat het gillen ook zo hard was en er andere kinderen al lagen te slapen, ben ik toen de kamer uitgelopen en naar mijn collega gegaan die in de woonkamer zat. We hebben toen samen overlegd en hebben toen besloten om het bedhek van G. omhoog te doen en G. even tien minuten alleen te laten. [En wat deden jullie na die tien minuten?...] Na tien minuten zijn we weer naar G. toegegaan. Ze was op dat moment nog steeds zichzelf nog steeds aan het bijten, krabben en gilde nog steeds... Ik ben toen naar het kantoor gelopen terwijl mijn collega bij G. bleef en heb gekeken of er iets in de zorgmap van G. te vinden was. [Oh waar was je naar op zoek dan?] Nou... soms staat er in de zorgmap iets over welk uitzonderlijk gedrag een client kan vertonen en ik had gehoopt dat ik misschien iets kon vinden waarin stond wat mijn collega en ik op dat moment konden doen om G. te kalmeren. [En?] Nee daar stond niks over in de zorgmap... Dit had ons op dat moment best kunnen helpen, omdat we beide niet goed wisten hoe we G. konden kalmeren. [Wat hebben jullie toen gedaan uiteindelijk?] We hebben G. bij haar armen vastgehouden, zodat ze in ieder geval niet zichzelf meer pijn kon doen. Dit hebben we wel met z'n tweeën moeten doen, want G. was erg sterk. We hebben geprobeerd haar te kalmeren, maar G. werd eerst nog agressiever... We bleven haar toen wel gewoon stevig vasthouden en na ongeveer 5 minuutjes was G. steeds meer ontspannen in haar houding. Ze sloeg niet meer met haar armen om haar heen en viel uiteindelijk zelfs in slaap. [Oh

echt?] Ja..ze was helemaal op...We hebben haar toen nog wel eerst even verschoond, terwijl G. sliep en daarna was gelukkig de rust weer teruggekeerd. ¶

[Was er volgens jou sprake van een dreigende en destructieve situatie?] Ja absoluut. [omdat?] Nou allereerst omdat G. dreigend en destructief gedrag naar zichzelf vertoonde en zichzelf aan het verwonden was en ook omdat ze richting ons agressief gedrag vertoonde. En daarbij konden wij op dat moment ook alleen maar met haar bezig zijn...Het was dat de andere kinderen al in bed lagen, maar anders had er even niemand toezicht kunnen houden op de andere kinderen, want we hadden elkaar echt nodig zeg maar...¶

[Hoe vind je dat jij en jullie gehandeld hebben in die situatie met G.?) ...Ik denk dat ik goed heb gehandeld om mijn collega ter ondersteuning er bij heb gehaald, want alleen had ik het niet gekund en ik ben natuurlijk nog een stagiaire...Maar ik merkte wel toen ik in die situatie zat...ja...Ik weet niet ik denk dat we op zich er goed aan hebben gedaan om G. vast te houden, dit werkte wel en we kregen haar wel rustig...Alleen ik vond wel dat we niet echt volgens een bepaalde manier handelden. Ik miste eigenlijk nog best wat handvatten om om te gaan met het gedrag wat G. vertoonde. Ik bedoel...Nu hebben we geluk gehad dat het uiteindelijk na om en na bij een half uur gelukt was om G. te kalmeren, maar het had ook twee uur kunnen duren, of op een moment overdag wanneer er andere kinderen nog wakker waren en op de groep waren. Dan hadden wij het niet met z'n tweeën aangekund om ook nog de andere kinderen te begeleiden waar nodig. Daarbij was er dan ook helemaal geen toezicht op de andere kinderen.

[Dus eigenlijk mis je nog iets voor de volgende keer, wanneer er weer zo'n dreigende en destructieve situatie zich voordoet op de groep?] Jazeker, we missen denk ik als team echt een bepaalde richtlijn of handvatten die we kunnen gebruiken in zulke situaties...Nu handel ik namelijk op gevoel, maar eigenlijk weet ik helemaal niet of dat ook de juiste manier is...Ik denk daarbij dat dit ook niet duidelijk is voor de kinderen als iedereen op gevoel blijft handelen. Iedereen heeft tenslotte z'n eigen gevoel en grenzen...[Wat zou je nodig hebben?] Ik denk dat het handig zou kunnen zijn als er bijvoorbeeld een mapje is, waarbij staat hoe we bij ieder kind om kunnen gaan met het dreigende en destructieve gedrag wat ze in bepaalde situaties of momenten kunnen vertonen op de groep. Er wordt nu namelijk niet volgens een bepaalde pedagogische richtlijn of visie gehandeld en dit zie ik ook niet echt terug op de groep. ¶

[Wat is versta jij onder pedagogisch handelen?] ...Pedagogisch handelen...Ik versta onder pedagogisch handelen dat je als begeleider of groepsleider kinderen de ruimte en ondersteuning bied wanneer zij dit nodig hebben...Ja, met het bieden van ruimte bedoel ik dan eigenlijk dat je zeg maar als begeleider aansluit bij de behoefte en wensen die het kind op dat moment heeft. En ik denk ook dat het van belang is dat je als begeleider continu je handelen af moet kunnen stemmen op de kinderen en situaties die zich voor kunnen doen. ¶

Interview RP03– 't Erf 8 APRIL 2015

Samenvatting: Verbetering op de werkvloer

[Is dreigend en destructief gedrag een veel voorkomend probleem?]...Ik denk dat dit zo ongeveer 2 a 3 keer per maand voorkomt op de groep. Of nouja...Dit is moeilijk te zeggen, het is namelijk iets wat de ene periode meer voorkomt dan de andere periode. Wel vind ik dat het vaker in de weekenden voorkomt dan door de week. [Waar heeft dit mee te maken denk je?] Met de hoeveelheid kinderen die in de weekenden verblijven, vaak is dit aantal groter dan door de week en daarnaast speelt de groepssamenstelling ook een rol. ¶

[Kun je een situatie voor ons beschrijven waarin dreigend en destructief gedrag is voorgekomen?] Ja hoor dat kan ik, even denken...Welke situatie ga ik pakken...Oh ik weet al een situatie, dat was recentelijk nog...Er was een kind op de groep die een ander kind hard in zijn gezicht sloeg. M. is een meisje met een verstandelijke beperking, maar heeft besef van wat er om haar heen gebeurd en kan de gevolgen van haar gedrag begrijpen. Op een middag op de groep heeft M. een andere jongen op de groep hard in zijn gezicht geslagen. Deze jongen is

zeer ernstig verstandelijk (en lichamelijk) beperkt. Hij kon zich niet verweren tegen M. [Wat deed je toen je dit zag?] Nou ik heb dit zelf niet gezien, maar hoorde het later die dag van een ander kind op de groep, die heeft het aan mij aangegeven. [Oke, wat deed je toen je dit hoorde?] Nou, ik ben direct naar M. gegaan om met haar in gesprek te gaan. Ik wilde haar aanspreken op haar gedrag, maar dacht dat het eerst verstandiger was om haar te vragen of het verhaal wat ik had gehoord waarheid was. Ik vroeg haar of het waar was dat ze de jongen in zijn gezicht had geslagen. M reageerde gelijk heel boos en wilde weglopen uit de ruimte...[Wat deed je toen?] Nou, ik heb haar toen dus tegengehouden en vastgepakt bij haar armen, omdat ik niet wilde dat ze weg liep...Ik was tenslotte met haar aan het praten en misschien was het niet de goede manier van handelen...maar mijn gevoel op dat moment was gewoon dat ze eerst naar mij moest luisteren, ze mag niet alleen maar doen wat ze zelf wil...Alleen weet ik nog wel dat ik achteraf twijfels had over mijn handelen...[Wat maakte dat je twijfels had over je handelen?] ...Nou...meer in de zin van of ik haar niet te stevig had vast gepakt bij haar armen...Straks had ze er blauwe plekken aan over gehouden ofzo..Dat zou ik absoluut niet willen. [Hoe zou je dan hebben willen gehandeld?]...Ik weet niet zo goed...Ik handel voornamelijk vanuit mijn gevoel en mijn gevoel op dat moment was dat ze in de ruimte moest blijven waar ik in stond en naar me moest luisteren...Terwijl ik misschien beter had kunnen aansluiten bij de behoefte van M om even naar buiten te gaan, een rustmomentje voor zichzelf. Ik had haar op dat moment misschien even moeten laten en het gesprek weer moeten hervatten wanneer M. weer rustig was...Ja...Ik had haar op dat moment de ruimte willen geven in plaats van het vastgrijpen en tegenhouden. Ik wilde te veel de leiding hebben of nouja houden, terwijl ik die leiding natuurlijk nog steeds kan houden als ik iemand even de ruimte geef. ¶

Een paar weken geleden heb ik een agressietraining gevolgd dus ik weet wel hoe ik zou moeten handelen in situaties waarbij agressie voorkomt...[Hoe vond je deze training?] Ja op zich was het een handige training...maar ik denk wel dat deze training niet altijd aansluit bij de wisselende doelgroep van de Blauwe Hoogte...dus of de training echt toepasbaar is in de praktijk zal ik nog moeten zien...Er zijn namelijk kinderen met een zeer ernstige beperking en soms is het lastig om grip te hebben op hun dreigende en destructieve gedrag en is het steeds weer een beetje aftasten... ¶

[Wordt er vanuit een pedagogische visie gehandeld door de begeleiders van de Blauwe Hoogte?] Nee niet dat ik weet...Siza heeft natuurlijk wel kernwaarden en een visie en een missie, maar deze sluit eigenlijk niet echt aan bij alle verschillende situaties die zich voor kunnen doen op de groep in de praktijk. [Waarom niet?] Nou...Ik denk dat het meer te maken heeft met het feit dat je nooit situaties kunt voorspellen, waardoor het meer op je inlevingsvermogen, je inschattingsvermogen aankomt van een situatie. Daarbij wisselt de groepssamenstelling ook heel erg bij ons op de Blauwe Hoogte, dus is er niet een vast protocol wat wij hanteren, omdat daarvoor de doelgroep gewoon te uitlopend is... ¶

[Wat versta jij zelf onder pedagogisch handelen?] ...Ik denk dat het vooral belangrijk is dat je als groepsleider je inlevingsvermogen inzet, je eigen houding aanneemt en dat je kunt luisteren en begrip kunt tonen voor het kind. ¶

[Is er iets wat jij nog mist op de groep vanuit Siza als het gaat om omgaan met dreigend en destructief gedrag?] Nou eigenlijk is de kennis...de kennis die is er wel zegmaar... maar ik denk dat dit niet altijd optimaal ingezet wordt. Ik denk dat er te weinig door de groepsleiders met elkaar gecommuniceerd wordt en daarnaast mogen de rapportages ook vollediger ingevuld worden naar mijn mening...[Ja?] Ja, als ik van een collega hoor dat, toen ik laatst avonddienst had, dat jongen J. de hele dag al gespannen was of met kussens gooide, dan had ik daar tijdens mijn dienst in de avond rekening mee gehouden...Ik denk dat je elkaar juist kunt helpen om zo optimaal mogelijk bij kinderen aan te sluiten, wanneer je daadwerkelijk weet hoe het gaat met een kind op de groep. ¶

[Wat is volgens jou het belang van rapporteren?] Rapporteren en dan met name volledig rapporteren levert naar mijn mening een bijdrage aan de kwaliteit van de zorg die je biedt aan de kinderen...Het is belangrijk om goed met elkaar te blijven communiceren en dat je dingen durft toe te geven. [Want?] Nou ik denk dat je alleen op die manier van elkaar kunt leren en jezelf, maar ook de zorg en hulpverlening kunt verbeteren. ¶

[Zijn er nog andere zaken die volgens jou verbeterd kunnen worden?] Ja ik zou het wel prettig vinden als alle kinderen, en niet een aantal maar, besproken zouden kunnen worden in de teamvergaderingen. Deze zijn eens in de drie weken, maar gezien de geringe tijd is dit momenteel niet altijd haalbaar helaas om alle kinderen te bespreken...Terwijl dit wel heel belangrijk is.

Interview RP04- 't Erf 14 APRIL 2015

Samenvatting: Ik voel me onbekwaam.

[In dreigend en destructief gedrag een veel voorkomend probleem?] Ja eigenlijk wel ... ik zie regelmatig kinderen schoppen, bijten, schelden, vastgrijpen etc. [Naar wie is dit gedrag gericht?] De kinderen onderling en soms ook naar begeleiders gericht. [Wat doe je op zulke momenten?] Ingrijpen, het gedrag corrigeren of kinderen apart zetten. ¶

[Kun je ons een voorbeeld geven van een situatie?] Ja zeker, ik zal een voorbeeld geven van kind R, waarmee ik een lastige hulpverleningsrelatie heb ... Onlangs stond ik alleen op de groep. Kind R. ken ik al vanaf het begin van de plaatsing bij Siza [Kun je iets meer vertellen over de problematiek van kind R?] ... R. heeft een verstandelijke beperking, hechtingsproblematiek en een onveilig verleden ... Vrijwel iedere avond, tijdens het moment van naar bed gaan, vertoont R. dreigend en destructief gedrag. [Welke gedragingen laat R. zien?] ... Ze gooit met spullen, schreeuwt, trekt aan mijn oren en scheldt mij uit voor "vieze kankerhoer". [Vertoont R. dit gedrag alleen bij jou?] ... Voornamelijk wel, en dan alleen tijdens momenten waarin we alleen zijn. [Wat voel je op dat moment?] ... ik voel me machteloos, niet bekwaam omdat ik niet weet hoe ik moet handelen in dergelijke situaties ... [wat dacht je op dat moment?] Ik ging met tegen zin naar mijn werk omdat ik bang was voor mogelijke conflicten met R. [Dit heeft invloed gehad op je hulpverleningsrelatie met R?] ... Ja absoluut. Ik ben afstandelijker geworden naar R. [Hoe was je hulpverleningsrelatie op het begin?] ... Op het begin was ik erg betrekken met dit meisje ... misschien wel te betrokken. R. zocht continu nabijheid. Dit wilde ik haar ook bieden. Ik heb vaak genoeg 's avonds naast haar bed gezeten¶ [Hoe kijk je daar nu tegen aan?] ... Ik ben zelf een gevoelige persoon en kan soms te meelevend zijn. Ik had medelijden met dit meisje, waardoor ik haar graag wilde helpen. [Door nabijheid bieden?] ... Ja op het begin wel ... ik ben erachter gekomen dat ik op het gebied van afstand en nabijheid mijn houding wil verbeteren. ¶

[Kun je nog een voorbeeld geven?] Genoeg, haha (lacht). Laatst, tijdens een avonddienst vertoonde R. weer zodanig dreigend en destructief gedrag [wat deed R.?] ... ze kwam te dichtbij, schelden, met spullen gooien. De situatie was zo geëscaleerd, waardoor ik even uit de situatie moest stappen. [Wat heb je gedaan?] ... Ik heb R. achter gelaten in haar slaapkamer en heb huilend op het kantoor gezeten. Vervolgens heb ik een collega gebeld. Ik kan me nog herinneren dat ik gemene opmerkingen heb gemaakt over kind R. [Je was boos, gefrustreerd?] ... Ja nogal. Ik vroeg me af wat ik verkeerd doe in de ogen van R. en waarom ze juist bij mij dreigende en destructieve gedragingen laat zien en niet bij andere groepsleiders. Ik voelde me onbekwaam, omdat ik niet goed wist op welke manier ik R. nabijheid moet bieden. Terwijl andere collega's dat wel kunnen. ¶

[Heb je dat gevoel nog steeds?] ... Inmiddels ben ik er wel overheen. Natuurlijk heb ik nog steeds te maken met situaties waarin R. dreigende en destructieve gedragingen vertoont, maar inmiddels heb ik geleerd om sneller collega's in te schakelen. [Hoe doe je dat?] ... Wanneer ik weet dat ik alleen op de groep sta, dan ben ik heel alert op de signalen van R. , signalen die

mogelijk over kunnen gaan in dreigend en destructief gedrag. Op dat moment bel ik collega's die op de Schaarsberg staan (andere kant van het gebouw) en vraag ik of zij kunnen meekijken. [Wat voel je op dat moment?] ... Veilig, haha (lacht). Ik weet dat er iemand is die meekijkt wanneer er een mogelijke escalatie is met R. ¶

[Hoe handel je bij mogelijke escalaties?] ... voornamelijk op mijn gevoel, ik maak een inschatting van de situatie. Als ik merk dat de situatie zodanig gaat escaleren loop ik weg van de situatie en vraag ik een collega om hulp. Die collega vangt mij op, zodat ik even kan bijkomen. [Kom je later weer terug?] ... Soms wel en soms niet, dan negeren R. en ik elkaar een tijdje. ¶

[Vraag je feedback van je collega's?] Ja ... ik ben nogal benieuwd naar de succesverhalen van mijn collega's die een goede hulpverleningsrelatie hebben met kind R. ... [Je bent een persoon die open staat voor feedback?] Ja, haha (lacht), ik wil R. gewoon goed kunnen begeleiden net als alle andere collega's. Daarom vraag ik ook collega's om mee te kijken, zodat ze naderhand mij feedback kunnen geven. Ook ik kijk zelf soms met andere collega's ook mee om te zien hij zij met R. omgaan. " Ik wil graag weten wat ik verkeerd doe en wat mijn collega's juist goed doen" . In het verleden heb ik ook een orthopedagoog benaderd. Zij heeft mij adviezen gegeven over hoe ik om kan gaan met dreigende en destructieve gedragingen van R. [Is er een verandering?] Inmiddels wel ... ik heb een aantal succeservaringen beleefd met R. Tijdens het naar bed brengen heeft R. zich goed gedragen en geen dreigend en destructief gedrag laten zien. [Wat voelde je op dat moment?] Ik was trots op mezelf, haha (lacht), maar vraag me nog steeds wel af waarom het toen wel lukte. ¶

[Waar heb je behoefte aan ten opzichte van dit gedrag bij R.?] ... Ik heb behoefte aan specifieke punten, die mij vertellen wat ik wel en niet moet doen bij dit kind. [Dus eigenlijk specifieke richtlijnen of handvatten die je kan inzetten in dergelijke situaties?] Inderdaad, ... Nu moet ik de situatie aftasten en ter plekke een aanpak hanteren, wat bij R. niet altijd positief uitpakt. Hierdoor voel je me emotioneel slecht en onbekwaam. ¶

[Zijn er verbeterpunten voor Siza?] Ja, haha (lacht) Momenteel is er geen beleid rondom dreigend en destructief gedrag. Er worden wel agressietrainingen georganiseerd, maar afspraken of richtlijnen over hoe de groepsleiders om kunnen gaan met dreigend en destructief gedrag van kinderen op groep zijn er niet. ... en daar heb ik behoefte aan. ¶

Interview RP05 – 't Erf 6 APRIL 2015

Samenvatting: De situatie aftasten

[Is dreigend en destructief gedrag een veel voorkomend probleem?] ... Ja, dreigend en destructief gedrag is eigenlijk wel veel voorkomend probleem ... ik zie kinderen regelmatig dreigende en destructieve gedragingen vertonen. [Om welke gedragingen gaat het precies] ... Slaan, schoppen, bijten, schreeuwen ... Eigenlijk de meeste gedragingen die staan in jullie enquête. ¶

[Hoe vaak komt dreigend en destructief gedrag voor] Daar moet ik wel over nadenken ... Het is heel wisselend. Wel regelmatig. [Wat is regelmatig?] ... er doet iedere dag wel een situatie voor, maar de ernst van de situatie is niet altijd even heftig. [hoe bedoel je?] soms heb je gewoon te maken met enkele gedragingen zoals elkaar slaan of fysieke uitingen naar ons gericht. [wat doe je op zulke momenten?] ... voornamelijk het gedrag corrigeren, daar blijft het dan ook bij. [Het kind stopt dan ook met dreigende en destructieve uitingen?] ... in sommige gevallen wel. [en in andere gevallen?] dan heb je te maken met escalerende situaties. In zulke situaties heeft corrigeren weinig effect. ¶

[Hoe handel je in escalerende situaties?] ... Op zulke momenten weet ik dat het corrigeren geen effect heeft. Ik moet op een andere manier handelen ... Ik maak een afweging van de situatie en op basis daarvan probeer ik een aanpak te hanteren. [Hoe maak je die afweging, waar let je op?] ... Ik analyseer de situatie, let op de signalen die het kind afgeeft, ik hou ook rekening met

de omgeving [wat bedoel je daarmee precies?] nou ik moet rekening houden met andere kinderen, daarnaast moet ik ook rekening houden met mijn collega's. Soms wil ik met een kind praten of in een andere ruimte zitten. Dit kan alleen als er genoeg begeleiders aanwezig zijn. ¶ [Kun je ons een voorbeeld geven van een situatie waarin dreigend en destructief gedrag voorkomt?] Ja zeker, onlangs stond ik samen met een collega op de groep. Die dag waren er acht kinderen aanwezig. Mijn collega was bezig met de verzorging van een cliënt. Hierdoor stond ik tijdelijk alleen op de groep. [Jij was tijdelijk verantwoordelijk voor zeven kinderen?] Ja. In zulke situaties is het gewoon lastig om je aandacht te verdelen over alle kinderen ... Een van de kinderen op de groep heeft hier ook moeite mee. Kind X. vraagt veel aandacht van begeleiders. [hoe doet ze dat?] ... ze zoekt continu nabijheid, wil op schoot zitten, claimt zich vast, waardoor het soms moeilijk is om andere kinderen aan te spreken of naar toe te lopen. Op sommige momenten moet dat toch gebeuren omdat andere kinderen je nodig hebben. Dit was ook het geval. Een van de andere kinderen had mijn hulp nodig. Ik heb kind X gevraagd om op een stoel te zitten, zodat ik kon opstaan. In eerste instantie wilde zij dit niet doen. Vervolgens heb ik haar van me schoot afgehaald en ben ik opgestaan. [Wat gebeurde er toen met kind X?] ik wilde gaan lopen naar een ander kind, maar werd tegen gehouden door kind X. Ik heb haar handen van me afgeweerd en aangegeven dat ik straks weer terug zou komen. Vervolgens ben ik gaan lopen. Kind X ging nu op de grond liggen en begon met schreeuwen. [Wat heb je toen gedaan?] ... ik heb het gedrag van kind X genegeerd, omdat iemand anders ook mijn hulp nodig had. [Heeft het gedrag van kind X invloed gehad op andere kinderen?] ... Ja. [zoals?] de andere kinderen werden onrustig. Enkele gingen ook schreeuwen en riepen mijn naam. ¶ [Hoe heb je de situatie opgelost?] ... Ik had geluk dat mijn collega net klaar was met de verzorging van een ander kind. Zij was gearriveerd op de groep. Mijn collega ging naar kind X en gaf haar de nodige aandacht. [daarna ging het allemaal weer goed?] ... Nou kind X heeft een minuut of vijf nodig om weer bij te komen. Vervolgens ging het daarna weer goed op de groep ¶ [Hoe beoordeel jij je handelen in deze situatie?] ... Nou deze situatie speelt zich regelmatig af bij dit kind. Ik vind het heel lastig om hier adequaat op in te spelen. Soms kun je door omstandigheden haar niet alle aandacht geven en moet je haar teleurstellen. [Wat is je gevoel op dat moment?] ... heel wisselend. Het liefst wil ik ieder kind kunnen begeleiden en helpen, maar dat lukt gewoon niet. Daarbij kan ik me soms ook irriteren aan het gedrag van kind X. [je ervaart frustratie?] ... Ja, inderdaad frustratie, omdat ik niet weet hoe ik op haar moet reageren. Op dat moment heb ik ook geen tijd om daar over na te denken, ik heb mijn handen al vol. [Wat zou voor jou helpend kunnen zijn in zo een situatie?] ... ik vind dit een lastige vraag, want iedere situatie heeft een eigen karakter, ieder kind vraagt op een andere manier aandacht en heeft een eigen manier van handelen nodig. Dus ik kan niet 1 punt noemen met dit is de oplossing. ¶ [Hoe ziet voor jou dan de beoogde situatie eruit als het gaat " hoe om te gaan met dreigend en destructief gedrag?] ... Ik zou vanuit Siza wel richtlijnen of handvatten willen die ik kan inzetten in dergelijke situaties. [hoe wil je dat doen als iedere situatie een eigen karakter heeft?] ... Nou ik bedoel meer dat er algemene regels moeten komen over grenzen en handelingen in dergelijke situaties, echter de invulling van de regels moeten we afstemmen op de problematiek van het kind. [kun je dit iets specifieker benoemen?] ... stel dat we een regel hebben met "niet slaan" , dan geldt deze regel voor ieder kind. Echter de consequenties van deze regel moeten we afstemmen op de problematiek van het kind. [wat is de achterliggende gedachte hiervan?] ... de kinderen zijn niet altijd bewust van hun gedrag. Sommige kinderen vertonen dreigend en destructief gedrag omdat ze hun gevoelens en emoties onder woorden willen brengen, weer anderen vertonen dreigend en destructief gedrag omdat ze frustratie ervaren door de omgeving (te veel prikkels). Wij moeten hiervan bewust zijn en dit ook meenemen in de consequenties van het gedrag. Wel moeten we strik handelen. [dus iedereen moet dezelfde werkwijze hanteren?] ... ja, maar wel afgestemd op het kind. [hoe gaat dit proces nu?] ... haha (lacht) ik

moet nu de situatie aftasten en vervolgens een aanpak verzinnen en ter plekke uitvoeren. [geldt dit voor alle collega's?] haha (lacht) ... ja eigenlijk wel. ¶

Interview RP06– de Schaarsberg 6 APRIL 2015

Samenvatting: Schriftelijk vastleggen van signalen.

[Is dreigend en destructief gedrag een veel voorkomend probleem?] Jaaa, dit is absoluut een bekend probleem op de groep... De meeste kinderen, natuurlijk wel afhankelijk van de situatie, vertonen regelmatig dreigend en destructief gedrag. [kun je enkele voorbeelden noemen van dreigende en destructieve gedragingen?] ... Ja zeker, slaan, schoppen, vastgrijpen, schreeuwen, spullen kapot maken ... eigenlijk alles wat op jullie lijst staat komt wel voor ¶

[Hoe vaak komt dreigend en destructief gedrag voor?] ... Dit is moeilijk te zeggen, want soms heb je dagen die prima verlopen. Zonder conflicten, ruzies en escalaties. Ook de kinderen zijn vrolijk, blij, luisteren naar elkaar en naar ons. Ze spelen ook heel graag met elkaar. Op die dagen verloopt alles prima. Maar dit kan de volgende dag ineens omslaan ... Dit heb ik vaak genoeg meegemaakt ... Kinderen zijn onrustig, willen niet luisteren, maken gemene opmerkingen. Op zulke momenten hebben ze ook verbale en fysieke uitingen die niet gepast zijn. En dan heb ik het niet alleen over kinderen onderling, maar ook naar begeleiders gericht. Juist op die momenten vertonen kinderen dreigende en destructieve gedragingen ¶

[Kun je ons een voorbeeld geven van zo een situatie?] Dat kan ik zeker ... Afgelopen weekend heb ik gewerkt met een collega. We waren met zijn drieën voor acht kinderen op de groep. Kind X was in de ochtend al niet helemaal lekker [wat bedoel je daarmee precies?] Nou, kind X was in de ochtend al heel onrustig. Hij wilde niet uit bed komen, omkleden ging moeizaam en dit gedrag had hij ook tijdens het ontbijten [wat heb je op dat moment gedaan?] ... Eigenlijk heb ik het gedrag een beetje genegeerd. Ik heb wel de signalen van kind X gezien, maar ik vond de situatie er niet dreigend en destructief uit zien ... Ik dacht bij mij eigen " X zit niet zo lekker in zijn vel " [hoe is de ochtend verder verlopen?] Ja eigenlijk goed, kind X was gewoon onrustig, maar niemand had er last van, althans anders hadden we dat wel gemerkt ¶

Een paar uur later, na het middag eten heb ik wel moeten ingrijpen. De onrustige signalen (anderen weg duwen, schreeuwen, niet mee willen werken of delen etc.) vertoonde kind X nog steeds. Vooral naar andere kinderen toe was kind X onrustig. [Hoe hebben de andere kinderen hierop gereageerd?] ... Die werden ook onrustig. Die gingen ook terug slaan, schreeuwen en roepen. [Was er volgens jou sprake van een dreigende en destructieve situatie?] Ja ... [omdat?] De andere kinderen werden ook onrustig en gaven deze signalen ook af. Dit merk je meteen op de groep. [Hoe merk je dat?] ... Er is een onprettige sfeer aanwezig, kinderen kijken niet vrolijk, je hoort geschreeuw, willen niet met elkaar spelen, zijn gemeen naar elkaar toe ... [en hoe zijn de kinderen naar jullie gericht?] ... minder toegankelijk. [Kun je een paar voorbeelden noemen?] ... Als ik een vraag stel, dan krijg ik nauwelijks een antwoord terug. Als ik vraag om te stoppen met schreeuwen of roepen, dan wordt het eigenlijk alleen maar nog luider. Ook heb ik op zulke momenten fysieke uitingen gehad, die naar mij gericht waren ¶

[Hoe heb je gehandeld in de situatie met kind X?] ... Nou kind X was de stoorzender van de groep. Door zijn gedrag werden andere kinderen ook geprikkeld. Vervolgens hebben zij ook onrustige signalen afgegeven [dus het probleem begon bij kind X?] ... Ja, eigenlijk wel ... Al in de ochtend had ik dit gemerkt. [In de ochtend heb je de signalen genegeerd, heb je dat in de middag ook gedaan?] haha (lacht), nee nee. Ik had er geen goed gevoel bij. Kind X had bijna iedereen op de groep onrustig gemaakt. Ik moest wel iets doen ... [heb je op dat moment nagedacht over je aanpak?] ... op dat moment kon ik niet echt nadenken over een aanpak. Ik heb naar mijn gevoel geluisterd en ingegrepen door het kind uit de groep te halen, zodat hij in een andere ruimte tot rust kon komen. ¶

[Je gevoel zei: " Deze situatie kan uit de hand lopen? "] ... Ja en nee. Ik zag dat vrijwel iedereen [kinderen?] ja, de meeste kinderen op de groep gaven onrustige signalen af. Kind X is

hiermee begonnen en heeft de andere kinderen ook beïnvloed. [Dit was je inschatting van de situatie?] ... ja, en daarbij als ik niets zou doen, dan werd het alleen maar nog erger. althans dat zei mijn gevoel. [Zoals?] ... ruzie, vechten, op de grond liggen of vernielingen aanbrengen ... ¶

[Op basis van je inschatting en gevoel heb je een aanpak gehanteerd?] ... Als ik mezelf nu zo hoor ... ja dat heb ik inderdaad gedaan, haha (lacht). [hoe beoordeel jij je eigen handelen in deze situatie?] ... Goed, nou ja mijn collega en ik waren tevreden met het resultaat. [waar waren jullie tevreden over?] Door kind X in een andere ruimte te plaatsen, hebben we een rust kunnen creëren bij kind X. Hij had geen prikkels in zijn omgeving om onrustig te worden. [Waar hebben jullie kind X geplaatst?] een ruimte er naast. [wat heeft hij daar gedaan dan?] hij mocht aan een tafel zitten en zelfstandig spelen. [vervolgens ging jij terug naar de groep?] ja. [Hoe waren de andere kinderen?] ... op de groep heeft het wel even geduurd. Ongeveer een minuut of tien hebben kinderen wel onrustige signalen afgegeven, echter deze waren niet storend. [voor wie waren deze signalen niet storend?] ... voor ons, mijn collega en ik. ¶

[Als je de situatie bekijkt, zijn er ook punten waar je niet tevreden over bent?] ... Vast wel. [kun je een punt noemen?] ... Misschien had ik al eerder kind X uit de ruimte moeten halen. Op dat moment werd kind X door de omgeving geprikkeld. Hem in een andere ruimte zetten was rust gevend voor hem. [dus je had eigenlijk eerder naar je gevoel willen luisteren?] haha (lacht). ¶ Inderdaad misschien wel ... of juist niet. [hoe bedoel je?] Nou mijn gevoel zei: "Kind X moet naar een andere ruimte". Blijkbaar werkt deze aanpak bij dit kind. Misschien was het voor ons wel handiger geweest om hiervan op de hoogte te zijn. [hoe bedoel je?] Nou ik bedoel, misschien was het voor ons wel handiger geweest als we wisten welke handelingen we bij dit kind moeten verrichten in zulke situaties [in situaties waarin hij deze signalen afgeeft?] Ja precies ... Nu moeten wij zelf een inschatting maken van de situatie. Als we een goede inschatting maken van de situatie, dan kunnen we een positief resultaat bereiken. Misschien moeten we voor elkaar die positieve resultaten schriftelijk vastleggen in dossiers, documenten etc. [En dan in situaties die zich voordoen, die manier handelen hanteren?] ... Ja. ¶

[Wat zou dit jullie opleveren?] ... Ik denk dat wij dan meer duidelijkheid en structuur kunnen bieden voor de kinderen op de groep. Momenteel handelen we, althans als ik voor mezelf moet spreken, dan hanteer ik in iedere situatie wel een andere aanpak. Bij de ene situatie is mijn grensniveau hoger, dan bij de andere situatie. Weer op basis van mijn grenzen, maak ik een keuze voor wel of niet ingrijpen. Vervolgens ga ik nadenken over een aanpak. Ook deze verschilt per situatie. Het vastleggen en handelen volgens die aanpak, kan er voor zorgen dat we kinderen duidelijkheid en structuur bieden ... Op en duur zullen ze leren welke consequenties er zijn gekoppeld aan hun dreigende en destructieve gedragingen. [biedt dit ook duidelijkheid en structuur voor jullie?] ... Ja, we hoeven dan zelf niet na te denken over een aanpak. We hebben onze handen al vol, haha (lacht) ¶

[Kan dat bij elk kind op dezelfde manier?] ... Nee dat is niet haalbaar. Deze kinderen zijn allemaal verschillend, hebben allemaal een eigen problematiek. [hoe zou je dit dan toch kunnen oplossen?] ... We kunnen voor elk kind een document opstellen, waarin staat wat we moeten doen. [Dus rekening houden met de mogelijkheden en problematieken van het kind?] Ja. ¶ [Het vastleggen van documenten is weer extra werk voor jullie. Hoe zal het team hier tegen aankijken?] ... Het is inderdaad extra werk, we moeten documenten opstellen, dossiers compleet maken [die zijn nu niet compleet?] ... Nee, nog lang niet, haha (lacht). Tegenover dat extra werken, staat wel iets positiefs ... iets was ons wel wat oplevert. Die documenten kunnen ons handvatten bieden in situaties waarin dreigende en destructieve gedragingen voorkomt ¶

Ook ben ik van mening dat we hierdoor situaties kunnen voorkomen [dus preventief handelen?] ... Ja, momenteel hebben we te maken met situaties die escaleren. Maar juist alert te zijn op de signalen die worden afgegeven en daarop in te spelen, kunnen we de situatie voorkomen. [kun je een voorbeeld geven?] ... Nou met kind X. , kind X heeft in de ochtend al

onrustige signalen afgegeven. Hier heb ik niets mee gedaan. Maar als ik van te voren al wist wat de gevolgen van deze signalen zijn, dan had ik al eerder iets kunnen doen. [zoals?] ... Kind X eerder uit de ruimte halen, zodat hij niet overgaat tot dreigende en destructieve gedragingen. [hiermee hoop je dan escalaties te voorkomen?] ... Ja dat zou kunnen. ¶

Interview RP07- De Schaarsberg

8 APRIL 2015

Samenvatting: Communiceren met elkaar

[Is dreigend en destructief gedrag een veel voorkomend probleem?] Ja dit is een probleem wat wekelijks wel voorkomt op de groep. Met name in de weekenden, wanneer er veel kinderen op de groep aanwezig zijn...Ik denk dat het dan wel het meeste voorkomt. [Waar heeft dit mee te maken denk je?] Nou in de weekenden zijn er vaak meer kinderen aanwezig op de groep, waardoor er ook meer prikkels aanwezig zijn. Daarnaast is ook de groepsamenstelling in de weekenden erg wisselend en dit geeft met name voor de kinderen die 24- uur verblijven op de Schaarsberg, extra prikkels. ¶

[Kun je voor ons een situatie beschrijven waarin dreigend en destructief gedrag is voorgekomen?] Ja dat kan ik wel...eigenlijk kan ik heel veel situaties geven haha (lacht). Maar ik zal er allereerst een voor jullie beschrijven die er voor mij het meeste uitspringt...Er is een meisje op de groep, genaamd Z., waarbij ik niet weet hoe ik het beste met haar om kan gaan in dreigende en destructieve situaties. [Kun je iets meer vertellen over dit meisje?] Ja hoor, Z. is een meisje bij wie ik het gevoel heb dat ik geen ingang heb om haar gedrag te beïnvloeden... Het komt vaak voor op de groep dat Z. ergens geen zin in heeft of iets niet wil doen. Ze gaat dan erg hard schreeuwen en gillen...Dit gegil gaat door merg en been...¶

[Wat doet dit gedrag met de andere kinderen op de groep?] Wanneer Z. dit gedrag vertoont worden andere kinderen op de groep ook onrustiger en beïnvloedt. [Wat doe je op zulke momenten?] Ik spreek haar aan op haar gedrag, maar dit helpt ook niet altijd...¶

[Wat zou wel helpen denk je?] ...Ik denk iets van handvatten of een richtlijn die ons als begeleiders kan helpen om dit gedrag te voorkomen...Of nou ja voorkomen..Dat kun je natuurlijk niet voorspellen, maar meer in de zin van beïnvloeden of verminderen...Ik zou graag iets van handvatten willen hebben waarmee ik het gedrag van A. eventueel zou kunnen voorkomen. Ik denk dat je op die manier veel meer preventief kunt werken in plaats van wat we nu doen. [Wat doen jullie nu dan?] Nou nu handelen we vooral wanneer de situatie al geëscaleerd is...dan grijpen we vaak pas in maar dan is het eigenlijk al te laat...¶

[Wat maakt dat jullie naar jouw mening pas later ingrijpen dan je eigenlijk zou willen?] Dit heeft puur te maken met het feit dat we soms niet eens in kunnen grijpen...[Oh?] Ja door d bezuinigingen staan we vaak maar met twee groepsleiders op de groep, variërend van 4 tot 12 kinderen, waardoor eigenlijk escalaties ervoor zorgen dat we handen te kort komen. [En wat doen jullie dan?] Nou...het komt wel eens voor dat we met z'n tweeën een kind moeten kalmeren en vasthouden, waardoor er op dat moment dus even niemand op de andere kinderen kan letten...Dit is naar mijn mening onverantwoordelijk...¶

[Wat zou jullie helpen of wat hebben jullie nodig?] Ik denk dat als er meer preventief gewerkt gaat worden als team maar ook als begeleiders zelf dat het kan helpen om escalaties te voorkomen. [Leg uit?] Nou wanneer je van te voren bijvoorbeeld een bepaalde spanning bij een kind kunt signaleren, kun je vanaf dat moment al ingrijpen of inspelen op de situatie, waardoor je denk ik verdere escalaties kunt voorkomen en daarnaast ook de aandacht voor alle kinderen kunt verdelen. Ik denk dat je op die manier de kwaliteit van de zorg kunt waarborgen. ¶

[Kun je voor ons nog een situatie schetsen waarbij je met dreigend en destructief gedrag in aanraking bent gekomen?] Ja hoor...Dit was met een jongen op de groep...J. is een jongen die vaak op de grond gaat liggen en van zich af gaat trappen. Dit kost ons als begeleiders erg veel tijd, want op zulke momenten hebben we geen tijd voor andere kinderen op de groep.¶

[Kun je ons iets meer vertellen over deze jongen?] Ja hoor, J. is een jongen die veel individuele begeleiding vraagt...Voorheen heeft hij ook altijd een op een begeleiding gehad, maar door de bezuinigingen komt hij hiervoor niet meer in aanmerking...[Oh...welk dreigend en destructief gedrag vertoont J. op de groep? J. kan gaan slaan, schoppen, krabben, bijten, schreeuwen...eigenlijk doe hij heel veel in situaties waarin hij boos of gefrustreerd is...het is wel een jongen die veel de grenzen bij ons opzoekt om maar die aandacht te krijgen.¶

[Wat doe je als hij dit gedrag vertoont?] ...Als J. dreigend en destructief gedrag vertoont wordt hij door ons vaak eerst gewaarschuwd...maar daar luistert hij meestal niet naar, dan negeert hij ons gerust een tijd. [Oh...en dan?] Nou...meestal pakken we hem dan vast als we hem bijvoorbeeld weer eens van de tafel af moeten halen en hij er niet uit zichzelf vanaf gaat...en als hij echt dreigend gedrag vertoont dan houden we hem meestal vast tot dat hij weer kalmeert. In sommige gevallen zetten we hem op de strafstoel. [Oh oke..en hoe werkt dat?] Deze stoel staat in de gang of in de woonkamer, maar eigenlijk merk ik persoonlijk dat deze manier van omgaan met zijn gedrag en het beïnvloeden van zijn gedrag niet goed werkt. [Oh waarom niet dan?] Nou ik ben van mening dat deze manier van werken niet door alle begeleiders consequent wordt toegepast...¶

[Wat zou volgens jou wel werken?]Nou...eigenlijk denk ik dat we met name bij deze jongen handvatten missen die zijn gedrag positief zouden kunnen beïnvloeden of zelfs voorkomen...al zou er maar iets zijn dat een andere collega bijvoorbeeld heeft opgemerkt tijdens een situatie, wat wij zouden kunnen toepassen wat werkt en het dreigende en destructieve gedrag zou kunnen beïnvloeden. ¶

[Wordt er op de Blauwe Hoogte vanuit een pedagogische visie gehandeld?] Nee dit wordt naar mijn mening niet gedaan, ik zou eerlijk gezegd ook niet weten wat deze visie van Siza zou zijn...[Nee?] Nee..natuurlijk handel ik wel vanuit mijn beroepshouding en probeer ik zoveel als mogelijk aan te sluiten bij de behoefte van de kinderen, maar ik merk wel dat ik vooral op intuïtie en inlevingsvermogen handel en dat dit door mijn andere collega's ook gedaan wordt...[Waar heeft dit volgens jou mee te maken?] Ik denk dat dit ook wel te maken heeft met het feit dat we sinds twee maanden een nieuw team zijn en dat we hierin nog wat met elkaar moeten afstemmen. ¶

[Is er iets wat je mist als het gaat hoe om te gaan met dreigend en destructief gedrag?...]Ja ik mis voornamelijk in praktische zin wat...[Ja?] Ja naar mijn mening zou het helpend zijn als er iets is wat de spanning en overprikkeling bij sommige kinderen weg zou kunnen nemen, bijvoorbeeld een snoezelruimte of time- out ruimte.¶

Interview RP08 (Zozijn)

10 APRIL 2015

[Is dreigend en destructief gedrag een voorkomend probleem binnen Zozijn?] Eeh ... Ja, eigenlijk wel. De groepsbegeleiders binnen Zozijn komen regelmatig in aanraking met kinderen die dreigend en destructief gedrag vertonen. [Oké, hoe gaan jullie als organisatie hier mee om?] ... Nou, wij als organisatie werken met een methodiek die er voor zorgt dat dreigend en destructief gedrag beïnvloed wordt. [Met welke methodiek werken jullie?] Wij werken met signaleringsplannen. ¶

[Kun je ons iets meer vertellen over deze methodiek?] Ja ... met deze methodiek kunnen de begeleiders vroegtijdig dreigende en destructieve gedragingen signaleren. [Wat is daar het doel van?] ... Nou door vroegtijdig te signaleren kunnen groepsbegeleiders bepaalde situaties voorkomen. [Kun je een voorbeeld geven?] ja ... Stel je voor dat een kind gefrustreerd door een bepaalde gebeurtenis. Zijn frustratie kan zich op verschillende manieren uiten. Slaan, schoppen, knijpen, gillen enz. Deze frustratie kan ook escaleren in sommige gevallen. [Zoals?]

... het kind kan beginnen met schreeuwen, maar vervolgens kan zijn frustratie ook oplopen tot anderen opzettelijk pijn, indien hij niet de gevraagde aandacht krijgt. Het werken met een signaleringsplan kan deze escalatie voorkomen. [Hoe dan?] Nou ... de begeleiders hebben dit gedrag gesignaleerd bij het kind. Dit wordt in een signaleringsplan opgeschreven. [Dus in feite schrijven jullie de signalen op die het kind afgeeft bij het ervaren van frustratie?] Ehm ... ja in dit voorbeeld wel. ¶

[Jullie schrijven deze signalen op, wat doen jullie daar vervolgens mee?] Voor begeleiders is het belangrijk dat ze op de hoogte zijn van deze signalen. Mocht dit kind signalen afgeven zoals gillen, knijpen, schreeuwen, dan is er iets aan de hand met dit kind. In het signaleringsplan staat aangegeven dat deze signalen kunnen escaleren. Dus al bij het zien van deze gedragingen kunnen ze ingrijpen en zo de escalatie voorkomen. ¶

[Op welke manier kunnen ze dan ingrijpen?] ... Dat is per kind verschillend. Het doel van een signaleringsplan is dan ook per kind een individueel plan opstellen, met daarin handvatten voor begeleiders. Bij dit kind met frustratiegedrag kunnen ze hem bijvoorbeeld uit de situatie halen, zodat andere kinderen geen gevaar lopen. [duidelijk.] ¶

[Dus jullie schrijven per kind een signaleringsplan] Ja ... eigenlijk een plan die rekening houdt met de individuele problematiek van het kind. [Waarom geen algemene aanpak?] ... Nou we hebben natuurlijk wel een algemene aanpak, eigenlijk algemene regels. Zo mogen kinderen elkaar niet slaan, schoppen, schelden etc. Dus eigenlijk alles wat onder dreigend en destructief gedrag valt. Alleen kinderen met een verstandelijke en/of meervoudige beperkingen lopen vast in hun ontwikkeling. Daarnaast verschillen deze kinderen zoveel van elkaar. Het niveau is te verschillend. Sommige kinderen doen opzettelijk anderen pijn en weer andere kinderen vertonen dreigend en destructief gedrag om hun gevoelens bekend te maken, zonder dat ze bewust zijn van de gevolgen. Zij zijn niet in staat om te begrijpen wat dreigend en destructief gedrag met een ander kan doen. ¶

[Dat maakt het voor jullie lastig?] ... Ja, we kunnen niet alle kinderen dezelfde consequenties geven. In tegendeel hebben wij met signaleringsplannen de consequenties van een bepaald gedrag afgestemd op de individuele behoefte. ¶

[Werkt dit altijd in de praktijk?] Haha (lacht)... Over het algemeen biedt het werken met een signaleringsplan handvatten voor groepsbegeleiders. Natuurlijk zijn er momenten waarop het niet werkt. Maar ook dat zijn leermomenten. [zoals?] dat betekent dat het plan aangepast moet worden. Kinderen veranderen eenmaal, ze groeien, hebben te maken met nieuwe ervaringen en hebben behoefte aan nieuwe uitdagingen. Als een aanpak niet lukt, dan moeten de begeleiders alert zijn en op zoek gaan naar nieuwe handvatten die ze kunnen opnemen in het signaleringsplan. ¶

[Wat is jullie visie met betrekking tot het signaleringsplan?] Nou ... met een signaleringsplan kunnen we dreigend en destructief gedrag signaleren en voorkomen. Daarnaast krijgen we inzicht in de problematiek van het kind. Met het signaleringsplan kunnen we een oorzaak en gevolg verband vastleggen. ¶

Bijlage 11 Begripsafbakening

Adequaar:

Overeenkomstig het voorbeeld, het object of de normen, gepast (Van Dale, 1996, p.24).

Basale emoties:

Basale: van de basis, fundamenteel (Van Dale, 2002, p. 50).

Emotie: Innerlijke bewogenheid, ontroering (Van Dale, 2002, p. 50).

Betrouwbaar en valide:

Betrouwbaar: Eerlijk, geloofwaardig, deugdelijk (Van Dale, 1996, p.112).

Valide: Tot werken in staat, van kracht zijnde, geldig (Van Dale, 1996, p.1062).

Competentie:

Deskundigheid, geschiktheid, bevoegdheid tot handelen of oordelen (Van Dale, 1996, P. 184).

Draagkracht:

Vermogen om (financiële) lasten te dragen (Van Dale, 2002, p. 164).

Dreigend en destructief gedrag

Dreigen: Het dreigen; gevaar: de dreiging afwenden; onder dreiging met geweld. (Abeling, 2002, p.166)

Destructief: Vernietigend, afbrekend, niet-constructief. (Abeling, 2002, p.146)

Gedrag: Manier van zich gedragen; handelwijze handelen: goed gedrag, wan gedrag vertonen; van onbesproken gedrag (Abeling, 2002, p.220)

Handelingsbekwaam hulpverlener:

Handelingsbekwaam: Bevoegd tot het verrichten van handelingen (Van Dale, 1996, p.378).

Hulpverlener: iemand die een beroep uitoefent in de professionele hulpverlening (Van Dale, 1996, p.422).

Handelingsverlegenheid:

Handelen: handelingen verrichten (Abeling, 2002, p.268).

Verlegen: Enigszins bevreesd en onbeholpen in zijn optreden, geen raad weten (Abeling, 2002, p.796).

Verlegenheid: Het verlegen zijn (Abeling, 2002, p.796).

Handvatten:

Dienen als aanknopingspunten (Van Dale, 1996, p.381)

Handvest:

Stuk waarin rechtsbeginselen zijn vastgelegd (Van Dale, 1996, p. 381).

Intuïtief handelen:

Intuïtie: Onmiddellijke, niet op redenering berustende overtuiging van een waarheid (Van Dale, 1996, p.450).

Handelen: Handelingen verrichten, plegen (Abeling, 2002, p.268)

Kwaliteitshandvest:

Kwaliteit: Bepaalde gesteldheid, hoedanigheid, mate waarin iets geschikt is om voor een bepaald doel gebruikt te worden (Van Dale, 1996, p. 531).

Paradox:

Schijnbare tegenspraak, b.v. 'vele eerste zullen de laatsten zijn' (Van Dale, 1996, p. 732).

Pathologische achterdocht:

Pathologie: Logisch, leer van de oorzaken, de aard en de gevolgen (Van Dale, 1996, p.739).

Achterdocht: Kwade dunk omtrent iemands handelingen of bedoelingen, argwaan, wantrouwen (Van Dale, 1996, p.19).

Pedagogisch verantwoord handelen:

Pedagogisch: Opvoedkundig (Abeling, 2002, p.546).

Verantwoord: te verantwoorden; goed afgewogen; gerechtvaardigd; toelaatbaar (Abeling, 2002, p.784).

Perspectieven en inzichten:

Perspectief: (nieuwe) mogelijkheden (Van Dale, 1996, p.748)

Inzichten: Kijk op het wezen van iets, intellectuele beheersing van een samenhang, opvatting, moreel besef, inkeer ((Van Dale, 1996, p.452)

Protectieve factoren:

Protectie: Bescherming, begunstiging (Van Dale, 2002, p. 582).

Factoren: Omstandigheid die van invloed is, medeoorzaak (Van Dale, 2002, p. 196).

Primaire processen:

Primaire: Eerst ontstaan, niet herleidbaar, de eerste plaats innemend (Van Dale, 1996, p.786).

Processen: Ontwikkelingsgang (Van Dale, 1996, p.788).

Risicofactoren:

Risico: Gevaar voor onheil; kans dat het misgaat (Van Dale, 2002, p. 615).

Factoren: Omstandigheid die van invloed is, medeoorzaak (Van Dale, 2002, p. 196).

Transactioneel proces:

Transactioneel: Met wisselwerking (Van Dale, 2002, p. 751).

Proces: Wijze waarop iets verloopt, zich ontwikkelt (Van Dale, 2002, p. 578).

Verstandelijke en/of meervoudige beperking:

Verstand: Vermogen tot denken en begrijpen; intellect (Abeling, 2002, p.804).

Meervoudig: Niet meer dan één (vorm, deel) (Abeling, 2002, p.439)

Beperking: Het beperken, maat, grens (Van Dale, 1996, p.10)